

Mars på Jorden

Betingelser og udfordringer for fremtidig brug af dansk landmilitær magt

Kristian Søby Kristensen
Rune Hoffmann

December 2015

Denne rapport er en del af Center for Militære Studiers forskningsbaserede myndighedsbetjening for Forsvarsministeriet. Formålet med rapporten er at diskutere betingelser og muligheder for brug af dansk landmagt i fremtiden. Rapportens analyse viser fortsat efterspørgsel efter landmilitære styrker, men påviser samtidig eksistensen af en række udfordringer af stigende betydning for dansk landmagt. Rapporten afsluttes med en diskussion af udfordringer og muligheder og opstiller en række anbefalinger for at håndtere udfordringerne.

Center for Militære Studier er et forskningscenter på Institut for Statskundskab på Københavns Universitet. På centret forskes der i sikkerheds- og forsvarspolitik samt militær strategi, og centrets arbejde danner grundlag for forskningsbaseret myndighedsbetjening af Forsvarsministeriet og de politiske partier bag forsvarsforliget.

Denne rapport er et analysearbejde baseret på forskningsmæssig metode. Rapportens konklusioner kan således ikke tolkes som udtryk for holdninger hos den danske regering, det danske forsvar eller andre myndigheder.

Læs mere om centret og dets aktiviteter på: <http://cms.polsci.ku.dk/>.

Forfattere:

*Seniorforsker, ph.d. Kristian Søby Kristensen
Militæranalytiker, major Rune Hoffmann*

ISBN: 978-87-7393-762-4

This report is a part of Centre for Military Studies' policy research service for the Ministry of Defence. Its purpose is to discuss conditions and possibilities for the use of Danish land power in the future. The analysis of the report shows a continued demand for ground based military forces, but simultaneously it shows the existence of a range of challenges with increasing salience for Danish land power. The report ends with a discussion of challenges and opportunities and puts forth a range of recommendations to handle the challenges.

Centre for Military Studies is a research-based centre located at the Department of Political Science at the University of Copenhagen. The centre performs research in connection with security and defence policies and military strategies and this research constitutes the foundation for the policy research services that the centre provides for the Ministry of Defence and the political parties to the Defence Agreement.

This report is an analysis based on research methodology. Its conclusions should therefore not be understood as the reflection of the views and opinions of the Danish Government, the Danish Defence or any other authority.

Read more about the centre and its activities at <http://cms.polsci.ku.dk/>.

Authors:

Senior Researcher Kristian Sjøby Kristensen, PhD

Military Analyst Rune Hoffmann, Major

ISBN: 978-87-7393-762-4

Abstract

In 2014, NATO's ISAF mission in Afghanistan ended. The operations in Afghanistan have been of seminal importance in defining Danish land power and in transforming the Danish army. However, Russia's actions in Ukraine and the proliferation of ISIS in the Middle East in conjunction with Western doubts about the strategic utility of land power imply uncertainty about the future tasks of the Danish army, which finds itself facing significant pressure from opposing sides. This report, therefore, investigates conditions and challenges for the future use of Danish land power.

In the future, land power will also be a significant element in international politics and the global use of force. Neither global conflict data nor global trends for the composition of military forces point to a reduced significance of land forces in the future. The ability of land power to fight over, take and defend territory and control populations will continue to influence the thinking of states in relation to conflict resolution and the use of military force. But how, and what will the consequences be for the future composition of Danish land power?

This report analyzes the environment in which Danish land power works and identifies three areas of special significance. Mission tendencies, partner countries and international collaboration, as well as economy and technology, combine to form structures that both define and challenge Danish use of land power. First, tendencies in mission types indicate that the ability to contribute to conventional combat operations, crisis-management operations as well as long-term stabilization operations all will continue to be of strategic significance. Together, this results in a demand for broadly usable forces with a high degree of readiness. Second, across-the-board reductions in European capabilities entail an increased demand for Danish contributions to international military collaboration – exactly related to internationally composed forces with high readiness capable of contributing to all kinds of operations. Third, long-term tendencies in the relationship between economy and technology mean that defense budgets are being hollowed out by increasingly expensive and more high-tech military systems. This will put the defense budgets of especially smaller countries under increased pressure.

Together, these conditions present serious challenges to the future conditions for Danish land power, and the report consequently summarizes its analysis in three paradoxes – unpredictability, risky military technological development and a growing demand combined

with shrinking supply. As true paradoxes, these challenges cannot be solved, they can only be diverted or managed. How to relate to these three paradoxes will form a substantial part of future Danish defense policy and the strategic dialogue on the composition of Danish land power.

Dansk resumé

I 2014 ophørte NATO's ISAF-mission i Afghanistan. Operationerne i Afghanistan har været skelsættende og definerende for dansk landmilitær magt og for den danske hærs transformation. Ruslands ageren i Ukraine og ISIS' opblomstring i Mellemøsten sammenholdt med en vestlig strategisk tvivl om nytten af landmilitær magtanvendelse betyder for den danske hær usikkerhed med hensyn til fremtidens opgavekompleks, og hæren befinder sig i et betydeligt krydspres. Derfor undersøger denne rapport betingelser og udfordringer for fremtidig brug af dansk landmilitær magt.

Landmagt vil også i fremtiden være et væsentligt element i international politik og i global magtanvendelse. Hverken globale konfliktdata eller globale trends for indretningen af militære styrker tyder på en fremtid, hvor landmilitære styrker vil være uden betydning. Landmagts evne til at kunne kæmpe om, indtage og forsvare territorium og kontrollere befolkninger vil også i fremtiden præge staters tanker om konfliktløsning og anvendelse af militær magt. Men hvordan og med hvilke konsekvenser for den fremtidige indretning af dansk landmagt?

Denne rapport analyserer de omgivelser hvori dansk landmagt fungerer, og udfolder tre områder af særlig betydning: missionstendenser, partnerlande og internationalt samarbejde samt økonomi og teknologi. Disse tre områder udgør rammer, der tilsammen både definerer og udfordrer dansk brug af landmilitær magt. For det første tyder tendenser for operationstyper på, at evnen til at bidrage til konventionelle kampoperationer og krisestyringsoperationer såvel som langsigtede stabiliseringsoperationer fortsat vil have strategisk relevans, og tilsammen udmønter det sig i en efterspørgsel efter bredt anvendelige styrker i højt beredskab. For det andet medfører generelt reducerede kapaciteter i Europa en øget efterspørgsel efter danske bidrag til internationalt samarbejde – netop om internationalt sammensatte styrker på højt beredskab, der skal kunne bidrage til alle typer af operationer. For det tredje betyder langsigtede tendenser i sammenhængen mellem teknologi og økonomi, at forsvarsbudgetter udhules af stadig mere højteknologiske og dyrere militære systemer. Det sætter i særdeleshed mindre landes militære kapacitet under pres.

Tilsammen medfører disse rammevilkår alvorlige udfordringer for de fremtidige betingelser for dansk landmagt, og derfor sammenfatter rapporten sin analyse i tre paradokser: uforudsigelighed, risikabel militært teknologisk udvikling og stigende efterspørgsel kombineret med faldende udbud. Som ægte paradokser producerer de udfordringer, der ikke

kan løses, men kun afbødes eller behandles. Hvordan man forholder sig til de tre paradokser, vil være en væsentlig del af den fremtidige danske forsvarspolitik og den strategiske dialog om indretningen af dansk landmilitær magt.

Anbefalinger

Det er ikke denne rapportes målsætning at producere en facitliste for dansk landmagts fremtid, men at bidrage til debatten om fremtidens betingelser og udfordringer for dansk landmilitær magt.

Dansk landmagt er udfordret med hensyn til antal, hardware og materiel. Men på et grundlæggende niveau ser rapporten også fremtidens udfordringer som et spørgsmål om ideer og viden. De er forudsætningerne for at kunne træffe de rigtige valg i forhold til en udfordrende og kompleks fremtid i forhold til antal, hardware og materiel. Det er med andre ord nødvendigt at kunne tænke bredt, tænke sammen og tænke hurtigt.

Hæren skal være i stand til at tænke *bredt*. Det stiller krav om at kunne følge, udnytte og bidrage til den viden, der produceres i omverdenen. Det gælder internationalt med hensyn til tendens-, koncept- og doktrinudvikling, og det gælder i Danmark med hensyn til tænkningen i andre værn, hos myndigheder og hos civile parter og partnere. Og det stiller samtidig krav til et indadrettet fokus på træning, uddannelse og fortsat kompetenceudvikling for hærens personale. Tilsammen bidrager de to bevægelser til at skabe de bedste betingelser for – den bedste viden om – udviklingen i materiel, teknologi og konfliktyper. Dermed skabes et grundlag for at træffe stadig sværere beslutninger om både indretning og investering.

Hæren skal også være i stand til at tænke *sammen*. Det er nødvendigt altid at tænke ind i forbindelse med centrale beslutninger – horisontalt såvel som vertikalt. Da den gensidige afhængighed af partnere er stigende, vil øget samordning af nationale kapaciteter i det internationale forsvarssamarbejde blive endnu vigtigere i fremtiden. Alle valg – og nødvendigvis også fravalg – vedrørende partnersamarbejde bliver strategiske. Det tætte dansk-britiske samarbejde er et udtryk for dette og placerer Danmark centralt i det forsvarspolitiske netværk i Europa. Men tendensen går imod endnu tættere samarbejde, så betydningen og værdien af samarbejdsrelationer skal konstant vurderes – med hensyn til organisation, materiel og doktrin.

Endelig skal hæren være i stand til at tænke *hurtigt*. At være en lille organisation giver mange udfordringer, men indebærer i det mindste en komparativ fordel: den fleksibilitet, der følger af at være lille. Det betyder, at beslutninger – om materiel, organisering, doktrin og deployering – ideelt set bør kunne tages og implementeres hurtigt. Flexibilitet er en styrke i en verden, hvor krav om hurtig handling i forbindelse med uforudsigelige begivenheder

vægtes højt. Men det forudsætter, at hele den forsvarspolitiske styringskæde til og med det politiske niveau prioriterer fleksibilitet.

Samlet set skaber de udviklingstendenser og paradokser, der er beskrevet i denne rapport, et alvorligt krydspres for hæren, der som organisation både på kort og på længere sigt – og med få ressourcer – skal forholde sig til flere former for kompleksitet og modsatrettet efterspørgsel efter dansk landmagt. Dermed står hæren overfor en række konkrete krav, afvejninger og prioriteter, ikke mindst hvad angår indretning, organisering, materiel og i særdeleshed volumen. Svar og anbefalinger med hensyn til disse konkrete valg må være resultatet af en politisk, strategisk og militærfaglig beslutningsproces. Denne rapport's opgave er at udfolde de betingelser og udfordringer, der definerer rammerne for dansk landmagt, og dermed bidrage til den politiske, strategiske og militærfaglige debat om landmagt i Danmark.

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING	1
2. LANDMAGT: RELEVANS OG TENDENSER	3
2.1 Landmagts særlige kendetegn.....	7
2.2 Kamp og kontrol indenfor det menneskelige domæne	9
2.3 Eksempel: Kampen om Sadr City	13
2.4 Sammenfatning.....	14
3. MISSIONSTENDENSER – FÆLLESTRÆK OG KRYDSPRES	15
3.1 Urbanisering	17
3.2 Ekspeditionsstyrker som svar på uforudsigelighed	18
3.3 Hybridkrig og fuldspektrum	19
3.4 Eksempel: Operation Serval	21
3.5 Sammenfatning.....	23
4. PARTNERLANDE OG INTERNATIONALT SAMARBEJDE	24
4.1 Danmark som partner – stor efterspørgsel i et voksende marked	25
4.2 Operative partnere, forsvarspolitik og dansk forsvarsplanlægning	27
4.3 Danske partnerskaber i et presset forsvarspolitisk Europa.....	28
4.4 Sammenfatning.....	32
5. ØKONOMI OG TEKNOLOGI.....	33
5.1 Forsvarsøkonomiens lovmæssigheder	33
5.2 Økonomi og teknologi i operationer	35
5.3 Modernisering skaber mere effekt – og mindre kontrol.....	37
5.4 Sammenfatning.....	38
6. AFSLUTTENDE DISKUSSION.....	39

6.1 Tre paradokser for organisering af landmagt	39
6.2 Hellere lille og vågen... ..	40
6.3 Hvad skal det nytte? Landmagts politiske betydning i dag	42
6.4 Vidensformer og indretning af fremtidig dansk landmagt.....	43
7. NOTER.....	45
8. LITTERATURLISTE	52

1. Indledning

I 2014 ophørte NATO's ISAF-mission i Afghanistan. Afslutningen på ISAF markerer i dansk militærhistorie afslutningen på tiden efter 11. september 2001. Hermed slutter også en æra i dansk forsvars- og sikkerhedspolitik. De politiske konsekvenser af terrorangrebet i 2001 og de nye strategiske rammevilkår, der fulgte, betød nye opgaver og krav til ikke mindst de landmilitære dele af det danske forsvar. Flere på hinanden følgende forsvarsforlig har med bred politisk konsensus derfor transformeret det danske forsvar.

For hæren i særdeleshed har æraen efter 11. september 2001 været skelsættende. Indsættelserne i Irak og Afghanistan har betydet hårde kampe i langvarige stabiliseringsoperationer. Især den danske indsats i Helmand-provinsen i 2006-2014 har fungeret som symbol på, hvad transformeret dansk landmilitær magt drejer sig om.¹ Transformationen af den danske hær har derfor fundet sted i et krydspres mellem nye internationale politisk-strategiske rammevilkår og militærtaktiske hensyn, der er tæt knyttet til udfordringer og erfaringer fra Helmand.

Men med afslutningen på ISAF slutter også den æra, som har defineret de politiske rammer for og meningen med dansk landmilitær magt. Samtidig med tilbagetrækningen af de landmilitære enheder fra Afghanistan valgte Danmark at omstrukturere forsvaret, der for hærens vedkommende ikke længere konstant skulle generere nye større enheder til stabiliseringsindsatsen i Helmand. Kombinationen af et samfundsøkonomisk pres og en stigende – også amerikansk – politisk og strategisk tvivl om effektiviteten af vestlig landmilitær magt betyder for den danske hær usikkerhed om fremtidens opgavekompleks. Derfor giver det mening at undersøge, hvilke betingelser og udfordringer der findes for dansk landmilitær magt i fremtiden. Hvis enden på ISAF er begyndelsen på noget nyt, håber vi at kunne bidrage til en diskussion om, hvordan man forbereder sin landmilitære magt til den nye æra.

Den diskussion er siden begyndelsen af 2014 med begivenhederne i Ukraine kun blevet vigtigere. Ruslands ageren i Ukraine sætter spørgsmålstegn ved grundlæggende præmisser for den europæiske orden, vi har kendt siden afslutningen af den kolde krig.² Krisen i Ukraine viser, at de sikkerhedspolitiske rammer for forsvarspolitikken – og dermed også for forsvaret – kan ændre sig hurtigt og uforudsigeligt, og konventionel afskrækkelse er igen et begreb i den sikkerhedspolitiske debat. Opløbsstringen af ISIS og den dramatiske regionale udvikling af den syriske borgerkrig til at inkludere Irak, den efterfølgende danske deltagelse i Operation

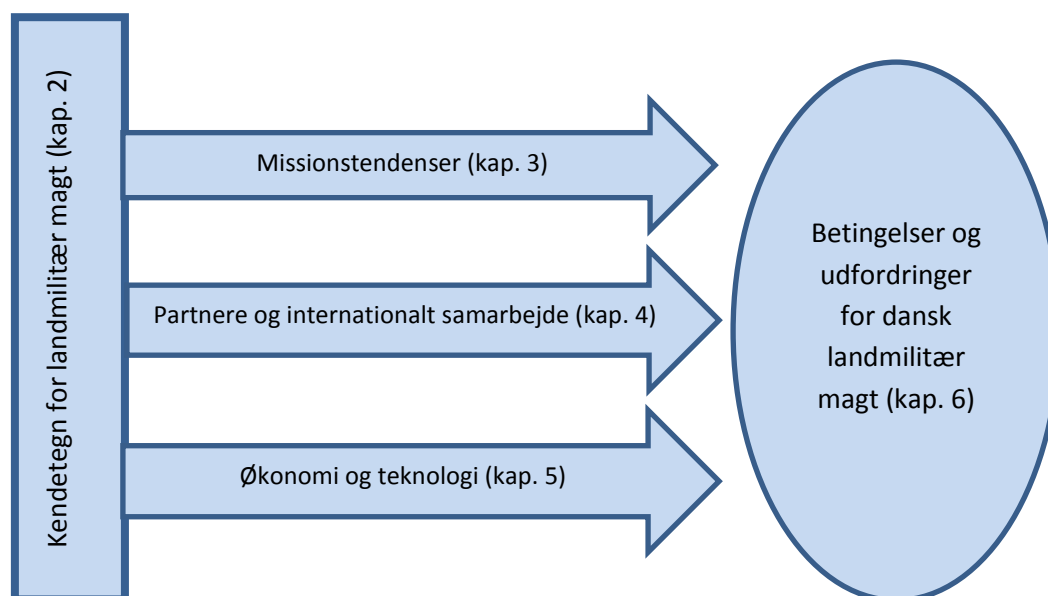
Inherent Resolve samt massive flygtningestrømme udgør samtidig et sikkerhedspolitisk niveauspring i forhold til situationen i Mellemøsten for blot få år siden. Derfor kan man spørge, om de udenrigs- og sikkerhedspolitiske forudsætninger er de samme, som da det seneste forsvarsforlig blev indgået.³ Forandringerne i tiden efter afslutningen på den store danske militære indsats i Afghanistan betyder som minimum, at der er behov for mere forsvarspolitisk samtale i Danmark – på alle niveauer.

Med afslutningen på ISAF i Afghanistan og den strategiske æra, som den mission var knyttet til, er det vanskeligt at identificere en tydelig karakter af konflikter, som dansk landmilitær magt kan blive involveret i. Landmagt er fortsat relevant for at kunne gribe ind i konflikter, for at kunne opnå, bevare og sikre fred i skrøbelige stater og afslutte borgerkrige, og for at kunne bidrage til konventionel afskrækkelse og forsikring indenfor NATO. Det skyldes blandt andet, at landmagt kan noget, som andre magtformer ikke kan. Landmagt kan gennemtvinge en afslutning på krig, landmagt kan interagere med befolkninger, og landmagt kan kontrollere territorium. Landmagt er samtidig det væsentligste politiske signal, en stat kan sende om sine intentioner. Selvom vi ikke præcist kan forudsige hverken konkrete konflikter eller specifikke danske missioner, findes der altså alligevel en række strømpile, som udgør rammer og betingelser for global, vestlig og i sidste ende dansk landmilitær magt i fremtiden.

Disse strømpile accentuerer spørgsmålet om, hvordan hæren mere langsigtet forbereder, planlægger, udvikler og rustet sig bedst muligt – hvordan organiseres dansk landmagt? Det spørgsmål vil være særligt vigtigt at analysere og diskutere i det forligsforberedende arbejde frem mod 2017, men også på længere sigt og som en del af en kontinuerlig strategisk diskussion af betingelserne for dansk landmilitær magt.

Derfor begynder denne analyse med en diskussion af, hvad der kendetegner landmilitær magt, hvordan landmilitær magt fungerer, og hvilke udfordringer der knytter sig til at anvende den. Med det udgangspunkt ser vi nærmere på forandringer i de omgivelser, som dansk landmagt fungerer i. Vi udfolder tre områder, der er væsentlige for dansk landmilitær magt i fremtiden. Vi analyserer for det første tendenser for missionstyper, for det andet partnere og internationalt samarbejde og for det tredje teknologi og økonomi. Det er rapportens præmis, at dansk landmagt vil blive formet i et samspil mellem disse tre områder og danske beslutninger i relation hertil. Nedenstående figur viser rapportens opbygning grafisk.

Figur 1: Rapportens opbygning

Det videre arbejde med at forstå og agere i relation til disse tre områder bør derfor præge hærens studie- og udviklingsvirksomhed, hærens tanker om fremtidig uddannelse og hærens organisering. Men ikke kun hæren skal forholde sig til nye betingelser for dansk landmilitær magt – det er mere end et spørgsmål om doktrin. Det er også et forsvars- og sikkerhedspolitisk spørgsmål. Derfor fungerer rapporten samtidig som inspiration til fremtidig forsvarsplanlægning og en fortsat civil-militær samtale om forsvarets udvikling. Snarere end at levere en facitliste er det således rapportens målsætning at bidrage til debatten om betingelser og udfordringer for dansk landmilitær magt.

Rapporten udgør en del af Center for Militære Studiers (CMS) forskningsbaserede myndighedsbetjening og anvender en forskningsbaseret metode til at foretage en konkret analyse, der kan støtte dansk forsvarspolitisk beslutningstagning. Rapporten er derfor også underlagt CMS' procedurer for kvalitetssikring, herunder internt og eksternt peer-review. Rapportens forfattere vil samtidig gerne rette en tak til alle de praktikere og organisationer, der har bidraget med værdifuld viden til projektet, samt til kollegaer på CMS og rapportens eksterne reviewere. Rapportens analyser og konklusioner er alene forfatterernes ansvar.

2. Landmagt: relevans og tendenser

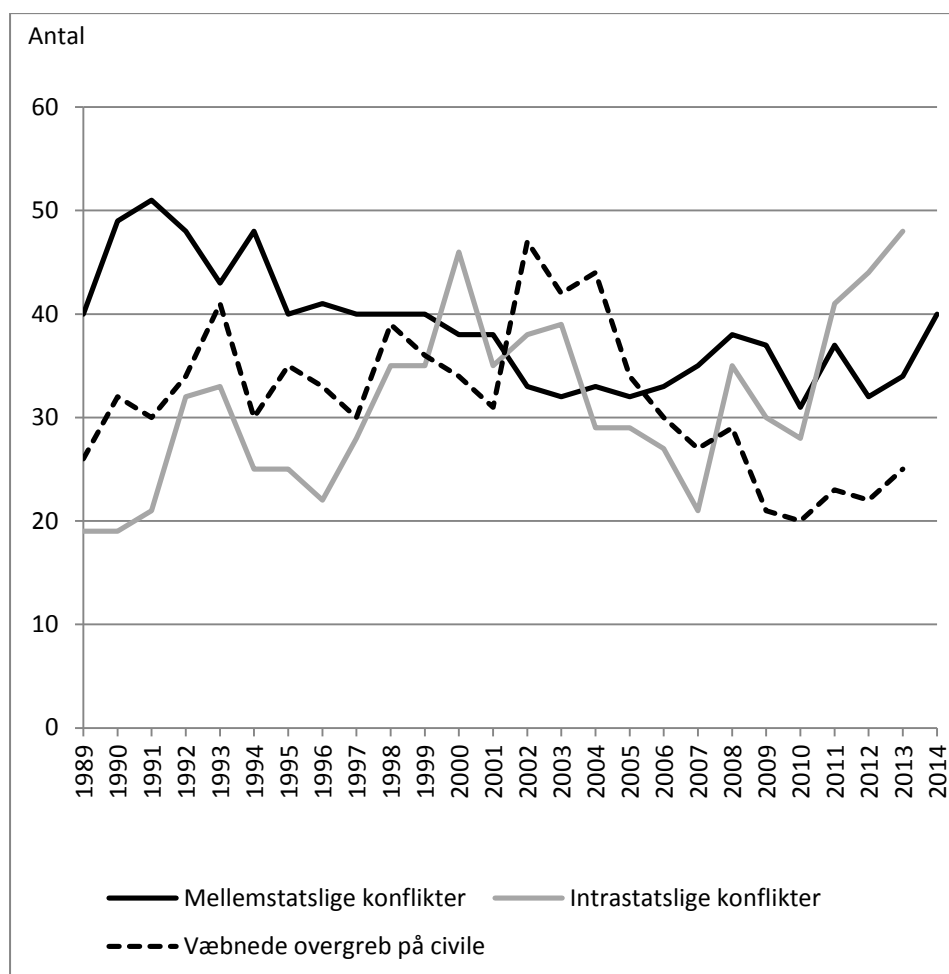
De omkostningsfulde indsatser i Irak og Afghanistan har haft afgørende betydning for, hvordan landmagt tænkes i Vesten i dag. På politisk niveau har der bredt sig en vis realisme

med hensyn til de omkostninger, de gevinster og det tidsperspektiv, der er forbundet med brug af landmagt. Det afspejler sig både i 'no boots on the ground'-paradigmet for interventionen i Libyen i 2011, såvel som Vestens ulyst til at intervenere i den syriske borgerkrig med landmilitær magt, og i Obama-administrationens Quadrennial Defense Review fra 2014, hvor stabiliseringsoperationer generelt nedprioriteres.⁴ På militært niveau har indsætterne tilsvarende – i Danmark såvel som USA – ført til omfattende genovervejelser af, hvad landmagt er, hvordan vestlig landmagt i dag udfordres, og hvordan landmilitære styrker i fremtiden bør indrettes og operere. Den helt overordnede forandring handler mere om vestlig landmilitær magtanvendelse end om militær magtanvendelse som sådan. Derfor kan det væsentligste skift i den vestlige tilgang til brug af militære instrumenter, siden beslutningen om at drosle ned for indsatsen i Afghanistan blev taget i efteråret 2010, beskrives som et skift hen imod mere indirekte midler, hvad enten det drejer sig om 'stand-off'-våben og kapaciteter som droner eller specialstyrker eller om kapacitetsopbygning af lokale sikkerhedsstyrker. Dette indirekte skift er i høj grad et resultat af erfaringer draget fra oprørsbekæmpelse i Irak og Afghanistan i en amerikansk og allieret kontekst.⁵

Problematikseringen af landmagt har været lige så politisk, som den har været strategisk. Politisk utålmodighed vil også i fremtiden fastlægge grænser og rammer for vestlig brug af landmilitær magt, hvor langsigtet stabiliseringsindsats risikerer at kolliderer med mere kortsigtede politiske horisonter. Men landmagt spiller en uomgængelig rolle i verdenspolitikken i dag og vil også gøre det i fremtiden. Der ligger to oplagte forhold bag det faktum: efterspørgsel og udbud. Med hensyn til efterspørgslen viser data, at nok er det globale konfliktmønster dynamisk, men konflikter er ikke fortid.

Figur 2 viser, hvordan det årlige antal af konflikter (mellemstatslige og intrastatslige fx borgerkrige) samt væbnede overgreb på civile udviklede sig i perioden 1989-2014 (for overgrebenes vedkommende er der kun data indtil 2013). Kurverne viser, at der siden 1989 har været et svagt faldende, men stadig stort antal mellemstatslige konflikter, et varierende, men svagt stigende antal intrastatslige konflikter, og et stort, men varierende antal organiserede voldelige overgreb på civile. Samlet set har der i løbet af perioden i gennemsnit været op mod små hundrede løbende årlige konflikter og væbnede overgreb indenfor det svenske fredsforskningsinstitut SIPRI's mindstemål (SIPRI definerer alle tre konflikttyper ud fra 25 omkomne per år).⁶

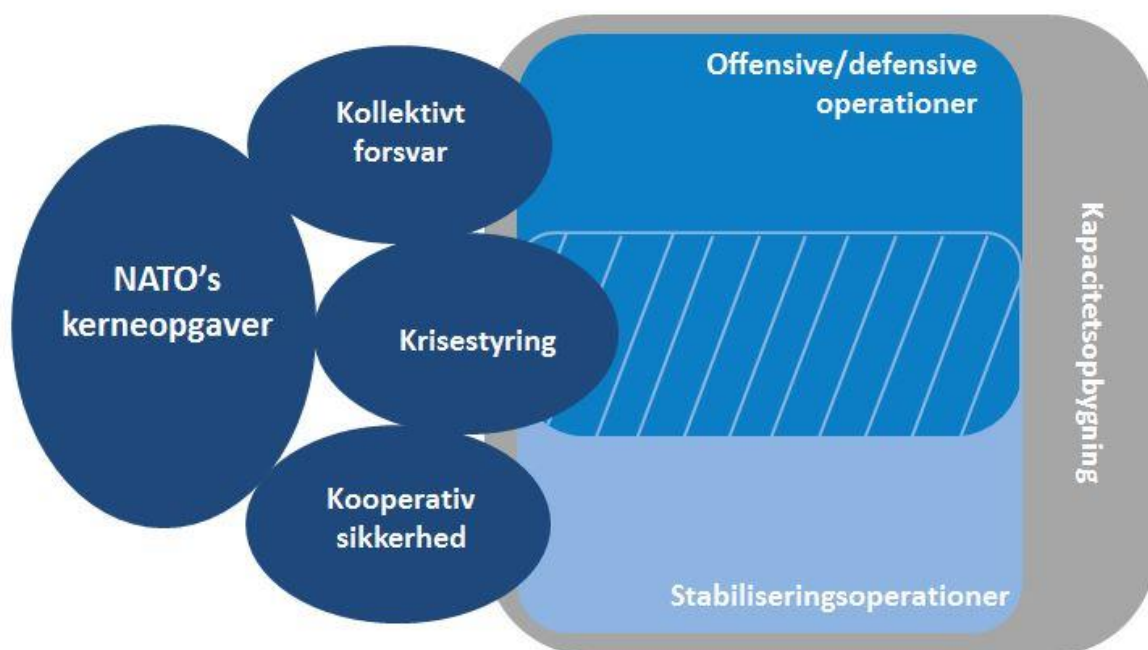
Figur 2: Antallet af mellemstatslige og intrastatslige konflikter samt væbnede overgreb mod civile (data fra SIPRI)

I de seneste årtier har verdenssamfundet styrket sin evne til at organisere konfliktløsning. Den udvikling indebærer i vidt omfang brug af landmilitær magt integreret i en civil sammenhæng som fx FN's integrerede missioner med robuste mandater.⁷ Men det er også en proces, som langt fra er afsluttet.⁸ Krig og borgerkrig er – som de fortsatte borgerkrige i Syrien og Irak viser – stadig en del af hverdagen for millioner af mennesker, især udenfor de stabile stater i Europa. Krige, konflikter og organiseret voldelig kriminalitet er da også blandt de væsentligste årsager til de op mod 60 millioner flygtninge og internt fordrevne, der findes globalt set.⁹ Landmilitær magt spiller en stor rolle i disse konflikter, men er samtidig et centralt middel til potentielt at sikre deres afslutning. Med den amerikanske forsvarsanalytiker Michael O'Hanlons omskrivning af det berømte Lenin-citat så er det muligt, at du ikke er interesseret i landmagt, men landmagt er interesseret i dig.¹⁰ Figur 2 viser netop et stigende antal konflikter i verden i de seneste år, i særdeleshed konflikter, der involverer ikkestatslige aktører.¹¹ Her kæmpes på og om land og ofte blandt befolkningerne.

Også i relation til udbudssiden er landmagt uomgængeligt. Det simple faktum, at 15 ud af verdens 20 millioner soldater er organiseret i deres respektive staters hærstyrker, demonstrerer landmagtens centrale position for, hvordan militære styrker organiseres, såvel som for, hvordan konflikter også i fremtiden vil forme sig.¹² Tættere på den danske virkelighed har NATO defineret tre strategiske kerneopgaver, som medlemmerne i fællesskab har forpligtiget sig til at bidrage til. Det drejer sig om opgaverne kollektivt forsvar, krisestyring og kooperativ sikkerhed.¹³ Til hver af de tre kerneopgaver hører et sæt af militære operationstyper og aktiviteter. Disse kan opsummeres som offensive og defensive operationer (kollektivt forsvar og krisestyring), som stabiliseringsoperationer (krisestyring og kooperativ sikkerhed) og som opbygning af partneres militære kapacitet (fx skrøbelige stater eller den ene part i en konflikt). Figur 3 illustrerer disse opgaver og aktiviteter.

Figur 3: NATO's kerneopgaver og deraf følgende militære aktiviteter

Forsvarspolitikken og forsvarsplanlægningen omsætter de overordnede nationale og allierede mål, herunder de strategiske kerneopgaver, til mere konkrete aktivitetssæt som eksempelvis øvelser og udviklingsvirksomhed, der skaber forskellige effekter – internt i NATO i form af forbedret interoperabilitet (militært) eller forsikring (diplomatisk) og eksternt eksempelvis i form af afskrækkelse eller anden diplomatisk signalgivning med militære midler. Evnen til at udføre klassiske offensive og defensive operationer er altså afgørende for forsvarrets evne til at bidrage til NATO's kerneopgaver, herunder kollektivt forsvar. Det er også hovedformålet,

som det fremgår af lov om forsvarets formål, opgaver og organisation m.v., idet forsvaret ”skal råde over styrker af hæren, søværnet og flyvevåbnet, hvis størrelse, kampkraft, udholdenhed, mobilitet og fleksibilitet” muliggør, at man kan løse netop de opgaver.¹⁴ Ingen af de tre strategiske kerneopgaver kan tænkes meningsfuldt uden en landmilitær dimension.

Landmilitær magt er altså uomgængelig med hensyn til både global sikkerhed og NATO's kerneopgaver. Men hvad er det specifikke – måske endda unikke – som landmagt kan til forskel fra andre former for militær magt? Hvilke særlige forhold karakteriserer landmagt, og hvordan udvikler tænkningen om anvendelse af landmilitær magt sig? For at svare på de spørgsmål belyser dette kapitel i det følgende tre forhold. Først udfolder kapitlet de særlige træk, der kendetegner landmilitær magt. Dernæst diskuterer det, hvad netop landmilitær magt kan gøre i en konflikt, og endelig ser kapitlet på, hvilke udfordringer der knytter sig til landmilitær magtanvendelse, og på den internationale militære tænkning, der forsøger at håndtere de udfordringer.

2.1 Landmagts særlige kendetegn

Landmagts betydning findes i første omgang i konflikters natur. Væbnet konflikt opstår mellem menneskelige fællesskaber. ”Krig er organiseret forfølgelse af interesser (...) Krig opstår, når sociale grupper kategoriserer andre som ’fjender’ og foretager organiserede handlinger imod dem, der indeholder magtanvendelse (...).”¹⁵ Disse menneskelige fællesskaber befinder sig på landjorden og er geografisk forankrede. Af det udgangspunkt følger, at konfliktløsning kræver kontakt til og påvirkning af disse fællesskaber. Det gælder før, under og efter en konflikt. Med andre ord kan soldater på landjorden på nært hold og igennem forskellige former for magtanvendelse påvirke en situations udvikling. Heri findes to særlige forhold ved landmagt – tæt kontakt til fysisk territorium og tæt kontakt til menneskelige fællesskaber.¹⁶ Det betyder for det første, at landmagt er forudsætningen for at kunne udøve territoriel kontrol, og det er den afgørende forskel fra andre former for militær magt. Fordi alene landmagt kan indtage og kontrollere territorium, er det et ”unikkt redskab, der er både effektivt og nødvendigt for at udøve sin vilje overfor fjenden direkte og aktivt”.¹⁷ I clausewitziansk forstand er landmagt det afgørende element i krigens tvekamp og dermed forudsætningen for en militær sejr i klassisk forstand.

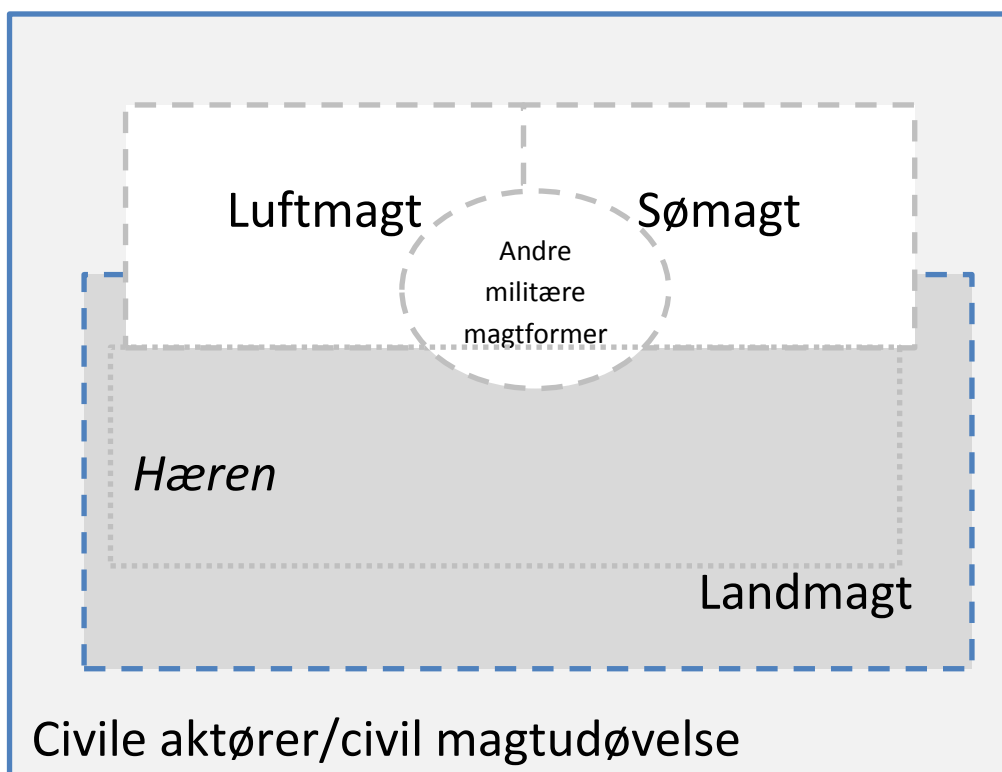
For det andet, og i tilknytning til ovenstående, udøves landmagt der, hvor mennesker lever, bor og har politiske fællesskaber. Den tætte relation mellem landmagt og menneskelige fællesskaber, som gør det muligt med magt at påvirke disse fællesskaber, er også den, der i

særdeleshed gør anvendelse af landmagt kompleks og uforudsigelig.¹⁸ Landmagt fremstilles ofte mere end andre militære magtformer som en mellemmenneskelig aktivitet, og dens resultater afhænger af tæt menneskelig interaktion.

For det tredje er landmagt ofte forudsætningen for afslutningen af en konflikt. Den kontrol og magt, som landmagt kan sætte bag politiske målsætninger, er afgørende for at understøtte en transitionsproces eller fredsproces hen imod en mere varig fred end den, som umiddelbart opnås på slagmarken. Men derfor forudsætter effektiv brug af landmilitær magt ofte også udholdenhed – i både politisk og militær forstand.¹⁹

For det fjerde og sidste er landmagt en omkostnings- og risikofuld militær magtform. Anvendelse af landmagt har ofte store politiske, økonomiske og menneskelige omkostninger.²⁰ Men heri ligger paradoksalt nok endnu en afgørende kvalitet ved landmagt. Anvendelse af landmilitære styrker, med alle de risici, det indebærer, bliver netop derfor også et udtryk for politisk vilje – for betydningen af at realisere en politisk målsætning. Derfor kan landmagt sende et utvetydigt politisk signal, og derfor har landmagt en afgørende rolle også med hensyn til at afskrække en modstander fra at handle på en bestemt måde, og landmagt spiller dermed også en væsentlig alliancestrategisk rolle.²¹

Figur 4: Landmagt i relation til andre magttyper

Landmagt er således ikke kun landmilitære styrker – traditionelt organiseret i hæren – men en magtform centreret om hæren som organisation. Landmagt er altid værnssfælles, den er forankret i et politisk rationale, og den knytter an til en række civile og politiske aktører og aktiviteter. Figur 4 giver et grafisk overblik over disse relationer.

Figuren viser landmagt i relation til andre magttyper. Den viser for det første en skelnen mellem forskellige typer af militær magt samt mellem civile aktører og civil magtanvendelse. De civile aktører og den civile magtanvendelse udgør i stigende grad en udfordring for militære aktører, og de antager både praktiske (taktiske og operative) og mere grundlæggende (strategiske) former.²² Snitfladen mellem de civile og militære magtformer er særligt relevant for landmilitære aktører, fordi de civile samfund (hovedsageligt) befinder sig på landjorden. Derfor er det også først og fremmest i kombinationen af civil og landmilitær magt, at en samtænkt indsats for at skabe politisk stabilitet og udvikling finder sted. Til hver af de militære magttyper hører forskellige logikker, muligheder, begrænsninger og ofte dedikerede organisationer. Linjerne imellem de fire er stiplede for at markere betydningen af – og udfordringen fra – både værnssfælles aktiviteter og samtænkning med civile strukturer. Samtidig er arbejdsdelingen mellem støttende og støttede funktioner fremhævet, ved at luftmilitære og sømilitære magttyper rækker ind over landmagten. I restkategorien Andre militære magtformer findes aktiviteter, der typisk udføres med specialstyrker, eller som finder sted i et særskilt domæne som rummet eller cyberspace.²³ Figuren illustrerer således nogle grundlæggende relationer knyttet til landmilitær magt, som ikke kan reduceres til hæren som organisation. Samtidig viser figuren, hvilke relationer det er afgørende at medtænke, når en hær som organisation udøver landmagt.

2.2 Kamp og kontrol indenfor det menneskelige domæne

Diskussionerne i forlængelse af operationerne i først og fremmest Irak og Afghanistan om landmilitær magts strategiske værdi – eller mangel på samme – knytter sig til de målsætninger, som landmagt ideelt set kan realisere. Kort sagt har vestlige landmilitære styrker været gode til at udkæmpe krigen, men mindre gode til at vinde freden. Begge elementer er vigtige, når man diskuterer betingelser og udfordringer for fremtidig landmilitær magtanvendelse. Som opsamling på de særlige kendetegn, der karakteriserer landmilitær magt, er vores argument, at landmagts politiske og strategiske særkende og betydning netop ligger i at kunne udøve magt igennem vold og kunne udøve magt igennem kontrol. Den første type magtudøvelse knytter sig til, hvad man traditionelt forbinder med konventionelle landmilitære kampoperationer, nemlig evnen til (og truslen om) fysisk at kunne angribe, tage

og forsvare landområder og nedkæmpe en modstanders militære styrke. Den anden type magtudøvelse knytter sig til landmilitær magts evne til kontrollere eller øve indflydelse på et område og de politiske fællesskaber, der befinder sig der. Den kontrol er ofte en forudsætning for at kunne påvirke, måske endda pacificere, politiske aktører og herigennem realisere politiske målsætninger. Stabiliseringsoperationer, mange af FN's fredsbevarende operationer og traditionelle besættelsesstyrker er alle eksempler på landmilitær magt, der udøver kontrol. De to typer af magtudøvelse er forskellige med hensyn til både funktion og målsætning. Det er imidlertid netop i evnen til at kunne beherske begge, at landmilitær magts særegne kvalitet skal findes. Landmagts evne til både at kunne udøve vold og at kunne udøve kontrol er hvad der tilsammen, og kun tilsammen, skaber betingelserne for, at en militær sejr kan medvirke til politisk at vinde freden – at sikre en politisk sejr.

Netop forholdet mellem de to typer af landmilitær magtanvendelse har været omdrejningspunktet for mange politiske, strategiske og ikke mindst konceptuelle og doktrinære diskussioner af nytten og indretningen af landmagt. Disse diskussioner præger samtidig centrale tanker om nutidig vestlig landmilitær praksis og om, hvordan den praksis forventes at udvikle sig i fremtiden. Internationalt ses begge grundlæggende typer af landmagt i stigende grad som gensidigt afhængige snarere end som uafhængige og isolerede. Tilsammen viser de det særegne ved landmilitær magt, nemlig evnen til at kæmpe om og i sidste ende opnå kontrol over de områder, hvor de stridende parter befinder sig. Alt efter konflikttype anvender landmilitære enheder forskellige doktriner i håbet om den mest effektive opgaveløsning. En langvarig doktrinær trend for vestlige styrker er involvering af flere værn, såkaldte joint operations eller værnsfælles operationer.

Spørgsmålet er altså, hvordan landmagt passes ind i den værnsfælles trend. I et operativt koncept for sin egen fremtid – *Win in a Complex World* (2014) – begrunder den amerikanske hær nødvendigheden af landmilitær magt i hærens kapacitet til 'på tværs af alle domæner' at:

opnå, opretholde og udnytte kontrol over land, at nægte modstanderen brugen af landterritorium. Fremtidens hærstyrker hjælper med at sikre adgang igennem værnsfælles adgangsoperationer med kombinerede våbenarter, der besidder den mobilitet, ildkraft og beskyttelse, der er nødvendig for at besejre fjenden og opnå kontrol med land, ressourcer og befolkninger.²⁴

Ifølge amerikansk tænkning vil fremtidens operationer altså være værnssfælles og foregå på tværs af alle domæner. Her skal hæren imødegå landbaserede trusler mod alle værn i den samlede operation. Det udtrykker en ganske konventionel tankegang.

Men på samme tid understreger fokuset på alle domæner en konfliktforståelse, der kræver samtidig brug af landmilitær magt i flere dimensioner. Det indebærer en mere bred forståelse af landmagt, som understreger behovet for: '(...) at hærstyrker udvider deres aktiviteter udover den fysiske slagmark til andre omstridte rum som offentlig perception, politisk undergravning og kriminel aktivitet'.²⁵

Dermed peger den amerikanske hær på en bredere, samtidig og helhedsorienteret tilgang til sin egen kerneopgave, der understreger betydningen af den anden, ikkekonventionelle type af landmilitær magt, og som fokuserer mere på viden, forståelse, kommunikation og kontrol.

Udfordringerne i den anden del af det landmilitære spektrum befinder sig i et krydsfelt mellem blandt andet information, kultur, relation og diplomati samt geografisk og demografisk viden. Med andre ord alle de mekanismer, der er væsentlige i forbindelse med konfliktløsning udover den direkte og konventionelle magtanvendelse. Den anden del indeholder på den måde en række opgaver i sig selv – ofte knyttet til forskellige former for stabiliseringsindsatser. Samtidig reduceres konventionelle operationer til én – om end ofte afgørende – delmængde af den landmilitære portefølje. Den lektie har vestlige landmilitære styrker prøvet at lære først og fremmest sig selv, men også deres militære og civile samarbejdspartnere – ikke mindst i Afghanistan og i tiden efter denne indsats. Spørgsmålet er derfor, hvad denne læring, der forsøger at kombinere de to typer af landmagt, indebærer for doktrinudvikling og konceptuel udvikling af vestlig landmagt.

I den engelske hærs studie *Agile Warrior Report* (2013/2014) tales om det menneskelige terræn, 'human terrain', som et essentielt element i fremtidens missioner.²⁶ Ligesom traditionelle landmilitære styrker igennem historien har forberedt sig på at operere i det fysiske terræn, er ideen, at også det sociale og politiske – det menneskelige – terræn kræver grundig forberedelse, netop fordi landmilitær magt ikke kun handler om fysisk magtanvendelse. Grundlæggende handler begrebet om at have tilstrækkelig forudgående information til at skabe indsigt og forståelse med henblik på at kunne influere en konflikt på et så tidligt stadie som muligt for dermed at minimere eller endda helt undgå fysisk magtanvendelse. Dette stiller nye og større krav til hæren om bredere informationsindhentning og -bearbejdning og udvikling af nye vidensformer.

Med udgangspunkt i erfaringerne fra de sidste 10-15 års krige ser de amerikanske landmilitære styrker (specialoperationsstyrkerne, marinekorpset og hæren) på tilsvarende vis nødvendigheden af bredspektret konfliktløsning. I deres fælles hvidbog om fremtidig strategisk landmagt, *Winning the Clash of Wills*, understreges det igen, at konflikter er centreret omkring mennesker og menneskelige relationer på landjorden.²⁷ Hvidbogen påpeger, at ”landoperationer har en unik, signifikant rolle, både i krigstid og i fredstid, med hensyn til at adressere menneskelige faktorer”.²⁸ Landmagt har altså afgørende betydning og effekt både før, under og efter en konflikt med hensyn til at opnå, fastholde og udøve kontrol og indflydelse på menneskelige relationer ved andre midler end direkte voldsudøvelse. Titlen indikerer, at det afgørende ikke er fysisk magtanvendelse, men en kamp om politisk vilje. Konfliktløsning er således ifølge amerikansk tænkning mere end et teknisk problem med en teknisk løsning. Arenaen er følgelig ikke alene konventionelle midler i det fysiske miljø, men også andre midler i et kulturelt, socialt og politisk miljø, der samlet betegnes det menneskelige domæne, ’human domain’. Konfliktløsning bliver dermed en disciplin, hvor det også handler om at forstå, influere og udøve kontrol indenfor dette domæne. Tilsvarende nævner den amerikanske hærs doktrin ADP 3-0, *Unified Land Operations*, fra 2011, at operationsmiljøet vil kræve, at man kan gennemføre forskellige operationer, ”major combat, military engagement, and humanitarian assistance”, samtidigt.²⁹

Dynamikkerne i det engelske ’human terrain’ og det amerikanske ’human domain’ er ganske ens. Begge koncepter – med central betydning for at fastlægge både forudsætninger og doktriner for vestlig anvendelse af landmilitær magt i fremtiden – betragter landmilitær konfliktløsning som mere end det fysiske kontaktslag. I bedste fald kan fysisk konfrontation undgås. Men fokus på det menneskelige domæne er ikke ensbetydende med en nedprioritering af konventionelle militære færdigheder. Det er der flere grunde til.

For det første, fordi konventionel landmilitær magt ved sin blotte tilstedeværelse har en afskrækkende effekt. For det andet, fordi konfrontation kan være nødvendig for at skabe adgang til en konfliktzone. For det tredje, fordi fysisk konfrontation, og den afskrækkende trussel herom, også har betydning direkte indenfor konfliktzonens menneskelige domæne. For det fjerde, fordi evnen til at anvende konventionel militær magt er forudsætningen for, at landmilitær kan være til stede, hvor sikkerhedssituationen ikke tillader tilstedeværelse af andre. Og for det femte, fordi konventionel landmagt stadig vil være nødvendig i forbindelse med konfliktløsning. De Czege sammenfatter, dog med andre begreber, netop sammenhængen mellem de to magttyper, når han understreger, at militær magt handler om at

afskrække, forsvare, håndhæve og pacificere.³⁰ Alle fire elementer er kernefunktioner, der kendetegner landmagt, og de kan kun realiseres når landmagts evne til at udøve vold og udøve kontrol kombineres.

Som ovenstående viser, peger tænkningen hos centrale aktører på en forståelse af landmilitær magt, der i stigende grad ses anvendt på en måde, der kombinerer evnen til kontrol med evnen til at udøve vold. De dokumenter, der diskuteres, er samtidig kun de seneste versioner af et omfattende strategi-, doktrin- og analysearbejde, der, især fra amerikansk side, har forsøgt at bearbejde og gennemtænke konsekvenserne af de erfaringer, som vestlige landstyrker har gjort i forbindelse med indsatserne først og fremmest i Afghanistan og Irak. På den baggrund lægger dokumenterne samtidig spor ud for en udvikling af vestlig landmagt i fremtiden, der ser kombination af de to landmilitære magtformer som afgørende for at opfylde politiske målsætninger gennem anvendelse af landmilitære magtmidler.

2.3 Eksempel: Kampen om Sadr City

Et eksempel på kombinationen af konventionel landmagt og det menneskelige domænes betydning kan findes i en seks uger lang operation i Baghdad-bydelen Sadr City, Irak, i foråret 2008. Ifølge RAND's rapport *The 2008 Battle of Sadr City* var bevæggrunden for operationen, at oprørsgruppen Jaish al-Mahdi (JAM) havde fordrevet irakiske enheder fra Sadr City og brugte den sydlige del af bydelen som udgangspunkt for at beskyde Baghdads internationale zone.³¹ Den sydlige del havde også et marked, hvor JAM opkrævede beskyttelsespenge for at finansiere sine aktiviteter. Situationen var uacceptabel for den civile befolkning i Sadr City og for sikkerheden i den internationale zone og dermed også for de politiske beslutningstagere i Irak. Spørgsmålet var derfor, hvordan truslen fra JAM kunne elimineres i den ca. 35 kvadratkilometer store bydel med ca. 2,4 millioner indbyggere – uden omfattende civile tab og uden den massive ødelæggelse, som var resultatet af kampen om Falluja i 2004. Svaret var en værnssfælles, *joint*, operation, med hærenheder, specialoperationsstyrker, fly, helikoptere og ubemandede fly. Operationen var også kombineret, *combined*, via et samarbejde mellem amerikanske og irakiske landstyrker.

Første del af operationen var at fordrive JAM fra den sydlige del for derefter at fastholde dette område ved en vej benævnt Route Gold, ca. en femtedel inde i Sadr City. Det krævede landstyrker og anvendelsen af forskellige våbenarter og værnsgrene – infanteri, infanterikampkøretøjer og kampvogne – samt intens luftstøtte i form af både efterretning og præcisionsbombninger i en ganske konventionel indsats. Kombinationen af disse indsatser

resulterede i, at den sydlige del af byen blev taget med relativt få amerikanske tab. For JAM var situationen derimod uholdbar, idet tabet af den sydlige bydel frarøvede gruppen muligheden for både at operere og at finansiere dens operationer. Da de amerikanske styrker samtidig konsoliderede deres position ved at etablere en fire meter høj betonmur langs Route Gold, følte JAM sig tvunget til gentagne modangreb. Disse angreb medførte en militær nedslidning af JAM igennem konventionel kamp, der betød relativt hurtig amerikansk adgang til og kontrol med resten af Sadr City. En anden årsag til, at kontrol med bydelen blev opnået, var, at den amerikanske brigadechef sideløbende arbejdede indenfor det menneskelige domæne. Dette indbefattede informationsindsatser overfor den civile befolkning samtidig med hurtige genopbygningstiltag, efterhånden som operationen skred frem, og at irakiske styrker, for at sikre lokal accept, hurtigt overtog sikkerheden i de erobrede zoner.

Kampen om Sadr City i 2008 fremstår dermed som et eksempel på en landmilitær operation, der lykkedes netop på grund af kombinationen af landmilitære magtformer. Recepten var en kombination af blandt andet korrekt socioøkonomisk viden kombineret med brug af infanteri, infanterikampkøretøjer og kampvogne, præcis luftstøtte, specialoperationsstyrker, genopbygning, informationsoperationer og tæt kontakt til den lokale befolkning.

2.4 Sammenfatning

Landmilitær magt forbliver uomgængelig i verdenspolitikken. Selvom landmagt indebærer en stor risiko for tab, kan være politisk farlig og er mandskabstung og økonomisk omkostningsfuld, vil landmagt også i fremtiden være en afgørende del af militær magtanvendelse og af stater – og andre aktørers – repertoire i forbindelse med forfølgelse af deres politiske målsætninger. Landmagt kan noget, som andre militære magtformer ikke kan, herunder fuldføre og afslutte krige og konflikter, kontrollere terræn og understrege politisk vilje.

Efter de langstrakte indsatser i Irak og Afghanistan har der i den vestlige verden været en vigende tendens til at anvende egne hærenheder. Men netop som en konsekvens af indsatserne i Irak og Afghanistan er der i de seneste år foregået et omfattende arbejde med at udvikle koncepter og doktriner for, hvordan vestlig landmagt kan og bør finde anvendelse. For at indfange den udvikling har vi i dette kapitel skelnet mellem to grundtyper af landmilitær magt med hver sin umiddelbare målsætning: fysisk vold og kontrol. En afgørende udvikling er et fokus – ikke mindst hos amerikanske landstyrker og i amerikansk tænkning – på den afgørende betydning, det har, på samme tid at kunne kombinere de to typer magt,

således at landmilitær magtudøvelse kan understøtte de politiske målsætninger, der ligger bag dens anvendelse. Den samme udvikling er sket i den danske hær.

Hvor og hvordan vil landmilitær magt blive anvendt? Hvilke operationer kan vi forestille os, at også dansk landmagt i fremtiden kan risikere at blive involveret i? Og forventer vi de rigtige operationer, udfordringer og usikkerheder? Mens han stadig var stabschef for den amerikanske hær, kritiserede general Ray Odierno de amerikanske beslutningstagere, og delvist også sin egen militære organisation, for at lægge fejlagtige forudsætninger til grund for deres forudsigelser om antal, længde og størrelse af fremtidens konflikter og ikke mindst den politiske og strategiske nødvendighed af stadig at være i stand til at kunne gennemføre post-konflikt-stabilisering.³²

Spørgsmålet er, hvilke forudsætninger der gælder for fremtidens missioner, og hvordan vi kan analysere dem, hvis vi anerkender Odiernos kritik. En løsning er at identificere væsentlige tendenser, analysere deres udvikling og herigennem diskutere centrale pejlemærker for den militære udvikling. De diskussioner kan efterfølgende anvendes som udgangspunkt for en videre debat om mulige valg og deres konsekvenser. Tendensanalyse er således et værktøj, der kan forberede organisationen på fremtidens udfordringer – eller i det mindste reducere usikkerheden og risikoen for, at organisationen bevæger sig i en forkert retning.³³ I de næste tre kapitler ser vi derfor på udviklingen i tendenser på tre afgørende områder, der hver især fastlægger rammer for fremtidig dansk landmilitær magt: missionstendenser, samarbejdspartnere samt teknologi og økonomi.

3. Missionstendenser – fællestræk og krydspres

I takt med at Danmark har reduceret og omlagt det militære bidrag i Afghanistan, har danske sikkerhedspolitiske beslutninger siden 2013 medført, at forsvaret igen er involveret i nye missioner: i konflikten i Mali, i kampen mod ISIL og i omfattende og krævende øvelsesaktivitet for at afskrække russisk militær magt og vise solidaritet med NATO's østlige medlemslande. Som beskrevet ovenfor defineres rammerne og opgaverne for dansk landmagt i vidt omfang af en ændret international efterspørgsel for konflikthåndtering i relation til konflikternes karakter og fra NATO's strategiske orientering.

Det danske forsvars rolle som instrument for dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik har en lang forhistorie.³⁴ Det nuværende aktivitetsniveau³⁵ tager udgangspunkt i de rammer og ambitioner, der er fastsat i forsvarsforliget.³⁶ Ambitionen er, at forsvaret skal kunne reagere

hurtigt og deltage i hele spektret af internationale indsatser fra rednings- og katastrofebistand, evakuering, forebyggende indsats og kapacitetsopbygning, international ordenshåndhævelse og stabiliseringsopgaver til højintensive kampoperationer. Sideløbende med disse potentielle internationale forpligtigelser har hæren også nationale opgaver, blandt andet ammunitionsrydning, bidrag til det nationale beredskab og almindelig såvel som særlig hjælp til politiet. Dermed er der ikke fra politisk hold angivet egentlige begrænsninger for, hvilke missioner eller missionstyper hæren forventes indsat i forbindelse med, men derimod en ambition om aktiv anvendelse af dansk landmagt. Konflikter finder sted på landjorden og handler om politisk kontrol med territorium. I Mali er der derfor deployeret franske landtropper og FN-styrker, hvor også Danmark deltager med specialstyrker, og kampen mod ISIL har, udover at kræve kraftigt engagement fra lokale styrker, på samme vis affødt en dansk landmilitær træningsmission i Irak.³⁷ Samtidig betyder Ruslands handlinger i Ukraine i 2014 en rebalancering af NATO og NATO's forsvarsplanlægning, hvor et øget fokus på konventionelt territorialforsvar og artikel 5-operationer tilsvarende stiller krav til danske militære styrker. Ud fra de politisk fastsatte rammer for det danske forsvar kan det udledes, at det snarere er et spørgsmål om hvor, hvornår og ikke mindst hvordan – ikke om – dansk landmagt vil blive anvendt udenfor landets grænser.³⁸

Men kan man forudsige fremtidige konflikttyper og diskutere eventuel dansk deltagelse? Og hvor vil disse konflikter finde sted, hvad vil de dreje sig om, og hvilke andre aktører vil være involveret? Det amerikanske National Intelligence Council (NIC) argumenterer i sin publikation *Global Trends*³⁹ fra 2012 for en øget risiko for interstatslige konflikter og en aftagende risiko for intrastatslige konflikter. Mellemøsten og det sydlige Asien bliver endvidere af NIC anset som de mest sandsynlige arnesteder for udbrud af konflikter. Som det fremgår af SIPRI's data ovenfor, ser situationen i dag markant anderledes ud. Konflikten i Ukraine⁴⁰ og ISIL's fremmarch⁴¹ viser således, at selv for en analytisk ressourcestærk organisation som NIC er det svært at forudse konflikter – både geografisk og som type. Spørgsmålet er derfor, hvordan hæren forbereder sig, når der ikke entydigt kan peges på specifikke konflikttyper og missioner – når uforudsigelighed må antages at være et grundvilkår.

Som NIC-eksemplet viser, er det svært at forudse, hvor og hvorfor konflikter opstår. Derudover er det heller ikke givet, at Danmark vil involvere sig i disse – eller hvordan. Det er på den ene side et rent politisk spørgsmål, om danske landbaserede enheder vil blive involveret. På den anden side er der strukturelle tendenser i dansk politik og globale

missionstendenser, som kan belyse fremtidige konflikters natur og dansk landmilitært engagement. Begge kan medvirke til at fokusere debatten om, hvor og hvordan dansk landmilitær magt kan risikere at blive anvendt og dermed reducere kompleksiteten i det miljø, hvori hæren, forsvaret og forsvarspolitikken i fællesskab skal navigere.

Dette kapitel identificerer og diskuterer derfor tre centrale tendenser, som den danske hær, udover en udenrigspolitik præget af fortsat militær aktivisme, kan styre efter. Urbanisering, ekspeditionsstyrker og risici for at skulle operere i hele konfliktspektret er tre tendenser, vi forventer, vil indramme og påvirke de grundlæggende militære områder teknologi, uddannelse og organisation. De tendenser udfoldes afslutningsvis med franske *Operation Serval* som eksempel.

3.1 Urbanisering

På tværs af forskningsgrene er en af de mest gennemgående, betydende og tydelige globale trends urbanisering.⁴² Det britiske forsvars forsvarsplanlægningsenhed, Development, Concepts and Doctrine Centre (DCDC), forudsiger, at 70 % af verdens befolkning i 2045 vil bo i byer.⁴³ Dette øger sandsynligheden for konflikter og militære operationer i et urbant miljø, hvilket kraftigt påvirker militær planlægning og det militære operationsmønster. Tendensen understreges samtidig af de nutidige konflikter i Syrien og Irak såvel som af konflikten i Ukraine. Her er kampene hovedsageligt centreret omkring og indenfor tæt bebyggede områder. For militæret indikerer dette et fokus på at kunne gennemføre regulær kamp i byer såvel som afledte behov i forbindelse med operationer i tæt befolkede områder. I et komplekst fysisk og sociopolitisk miljø peger dette også på en øget betydning af 'situational awareness' og elektroniske kommunikations- og overvågningssystemer (ISTAR) såvel som traditionel efterretningsindhentning – en ressource, der i de fleste lande er både efterspurgt og en mangelvare.⁴⁴ Det er samtidig en ressource, der, som kampen om Sadr City viste, skal skabes i et samspil mellem højteknologisk og potentiel højintensiv militær magtanvendelse og komplekse sociale og politiske relationer. Udover at realisere det isolerede militære mål er der andre udfordringer. For vestligt militær er en væsentlig pointe i kamp i bebyggede områder at undgå følgeskader på mennesker og infrastruktur.⁴⁵ Som nævnt ovenfor brugte amerikanske styrker præcisionsvåben i Sadr City for at minimere følgeskader. Med samme målsætning er det ofte israelsk praksis i Gaza på forhånd at varsle civilbefolkningen om kommende angreb for derigennem at begrænse de civile tab.⁴⁶ Det giver modstanderen tid til at forberede et modsvar, øger risikoen for angriberen og kolliderer med hensynet til egenbeskyttelsen.⁴⁷ Det stiller nye krav og krav om nytænkning med hensyn

til blandt andet sløring og beskyttelsesudstyr til den enkelte soldat eller køretøjers manøvreegenskaber eller pansring. Endelig kan kamp i bebyggede områder stille større krav til våbensystemernes nøjagtighed, hvor et stigende krav om præcision driver den militære udvikling hen imod forskellige former for ubemandede systemer – både for at skabe 'situational awareness' og på længere sigt også i stigende grad til magtanvendelse. Eksemplet fra Gaza illustrerer, hvordan et urbant operationsmiljø, procedurer og teknologi påvirker hinanden, og viser kompleksiteten i de valg, der skal træffes for at håndtere udfordringerne i forbindelse med såvel nutidige som fremtidige konflikter. Men det viser samtidig, at en demografisk trend kan have afgørende betydning for teknologiske og taktiske valg. På samme vis kan årstider og geografi, fx varme og ørkensand eller kulde i en snedækket skov, være afgørende faktorer for operationsmiljøet. Dette stiller store krav til fleksibilitet og adaption.⁴⁸

3.2 Ekspeditionsstyrker som svar på uforudsigelighed

En uforudsigelig sikkerhedspolitisk verden er en afgørende del af forklaringen på en forsvarspolitisk tendens i Europa om styrket samarbejde om hurtige udrykningsstyrker – eller ekspeditionsstyrker – som kan indsættes med kort varsel både i og udenfor NATO-området. I 2010 indgik Storbritannien og Frankrig en aftale om den hurtige udrykningsstyrke Combined Joint Expeditionary Force (CJEF).⁴⁹ CJEF er i sig selv bilateral, men kan også fungere som en ramme for en multinational styrke. På topmødet i Wales i september 2014 besluttede NATO at oprette Very High Readiness Joint Task Force (VJTF)⁵⁰, der skal kunne aktiveres med få dages varsel. Styrken tænkes primært anvendt i NATO's periferi for at imødegå trusler og risici. Styrken forventes at være organiseret med henblik på at kunne gennemføre konventionelle landmilitære operationer understøttet af specialenheder og luft- og sømilitær. Danmark valgte ligeledes under NATO-topmødet at indgå i udviklingen af en ny engelsk ledet styrke, Joint Expeditionary Force (JEF), med de baltiske lande, Holland og Norge.⁵¹ Ifølge det danske forsvarsministerium er hensigten med JEF, at den "skal kunne håndtere operationer fra kapacitetsopbygning over evakueringsindsatser til egentlige kamphandlinger og dermed imødegå fremtidige udfordringer",⁵² hvilket også harmonerer med ambitionsniveauet i det nuværende forsvarsforlig.⁵³ JEF skal endvidere, ifølge de engelske planer, udgøre grundstammen i det britiske bidrag til den britisk-franske CJEF.⁵⁴ Ambitionsniveauet er derfor også sammenligneligt, idet CJEF's manual indikerer lavintensive operationer op til krisestyring og som tidlig respons i et potentielt fjendtligt miljø, hvor højintensive kampoperationer kan være påkrævede.⁵⁵

Udviklingen viser et øget europæisk fokus på at styrke samarbejdet om internationale ekspeditionsstyrker. Det er en fortsættelse af logikken bag NATO's NRF-initiativ fra 2002 og EU's Battlegroups-koncept fra 2004. Begge disse initiativer har været udsat for kraftig kritik, og spørgsmålet er, om de seneste års nye forsøg på internationalt samarbejde vil vise sig mere effektfulde.⁵⁶ Samarbejdsrelationerne intensiveres imidlertid yderligere i øjeblikket, og kravene til enhederne øges – både med hensyn til evne og med hensyn til hastighed og reaktionstid. Dette sker dels som en konsekvens af erfaringer fra Afghanistan, dels fordi reducerede nationale kapaciteter tvinger landene til at samarbejde for at kunne reagere på uforudsigelige hændelser, der kræver et fleksibelt og hurtigt modsvar. Udviklingen i Europa afspejler en generel trend i krise- og konflikthåndtering, hvor hurtig indgriben prioriteres stadig højere.⁵⁷ Troen på, at hurtig reaktion er løsningen på en uforudsigelig verden med hastigt forandrede situationer og kriser, kan også genfindes på den anden side af Atlanten, hvor hurtig deployering ses som centralt i officielle dokumenter⁵⁸ såvel som i strategisk tænkning om landmagt.⁵⁹

3.3 Hybridkrig og fuldspektrum

Det næste spørgsmål er, hvordan fremtidens konflikter vil udvikle sig. En gammel militær sandhed er, at den næste krig ikke vil ligne den, man netop har udkæmpet. Det er dog en sandhed med modifikationer. Spørgsmålet er nærmere, hvordan konflikterne vil udvikle sig, og hvad der kan læres af de foregående konflikter. En rapport fra RAND sammenfatter en række ”store læringer” på baggrund af den amerikanske hærs seneste 13 års krige.⁶⁰ På den ene side siger rapporten, at det har været kendetegnende for disse krige, at den militære fase med konventionel krigsførelse har været tidsmæssigt begrænset til blot få uger, hvorimod fasen med oprørsbekæmpelse og stabiliseringsoperationer har strakt sig over flere år. Hvis dette tolkes som en tendens, kan en fremskrivning betyde, at også dansk landmilitær magt skal forberede sig på at kunne gennemføre konventionel krigsførelse i en kortere periode og samtidig indlejre erfaringerne fra Afghanistan om en langstrakt stabiliseringsoperation, herunder evnen til samtænkning, kapacitetsopbygning og træningsindsats. Men rapporten peger også på, at den amerikanske hær har haft et for ensidigt fokus på taktisk og operationel læring og dermed har haft svært ved at se større strategiske og fundamentale skift i krigsførelse – specielt de skift, der ligger udover konventionel krigsførelse. Der har også været en udfordring herhjemme.⁶¹

Tages denne læring til efterretning, må det danske militær således forsøge at identificere operative tendenser. Hvis der skues ud i verden efter indikatorer på disse tendenser for

konflikter og militære operationer, er der umiddelbart tre nutidige konflikter, der er iøjnefaldende: Ukraine krisen, den franske Operation Serval i Mali og kampen mod ISIL.

Umiddelbart kan Ukraine krisen ses som et skift i måden at føre krig på. Den udgør et tydeligt eksempel på den konflikttype, som Frank Hoffman har benævnt 'hybrid warfare'⁶². I hybridkrig anvendes et bredt spektrum af instrumenter såsom makroøkonomiske virkemidler, kriminel aktivitet, strategisk kommunikation, specialoperationsstyrker, paramilitære styrker, civile aktører og cyberinstrumenter i kombination med konventionelle militære styrker.⁶³ Dermed begrænser denne multistrengede indsats sig ikke til brug af fysisk magt og krigsførelse i traditionel forstand. Hybridkrig forudsætter imidlertid en aktør, der har væsentlige ressourcer og kompetencer, hvilket begrænser antallet af aktører til stater – såsom Rusland – eller andre aktører – såsom Hizbollah eller Islamisk Stat – med væsentlige politiske og militære magtmidler.

CMS peger i en rapport fra juni 2014 på, at dansk militær bør være rede til at støtte NATO-partnere, der grænser op til Rusland.⁶⁴ Rapporten giver en række konventionelle svar på, hvad dette kunne betyde for den danske hær som del af en ekspeditionsstyrke, hvilket er ensbetydende med et fokus på evnen til at gennemføre højintensiv og konventionel krigsførelse – i første omgang som afskrækkelselement. Siden 2014 er NATO's fokus på kollektivt forsvar øget. Det fokus leder til en øget betydning af højintensiv militær kamp, hvilket igen øger betydningen af aktuelle mangler i den danske hær – herunder manglende organisk luftforsvar, artilleri og antipanserkapacitet såvel som begrænset dybde og udholdenhed. Men skal dansk militær bidrage til en bredere imødegåelse af hybridkrigsførelse og dens indirekte magtanvendelse, udkrystalliserer der sig en række områder, hvor forsvaret, i samarbejde med sine danske og internationale partnere, bør udvikle sine kompetencer. Det drejer sig blandt andet om cyberwarfare, informationsindhentning og -bearbejdning samt informationsoperationer og psykologiske operationer.

De samlede udfordringer i forbindelse med hybridkrigsførelse overstiger imidlertid, hvad Danmark og i særdeleshed dansk landmagt kan håndtere alene. Så også her er spørgsmålet, hvad det er nødvendigt, at Danmark kan bidrage med i forbindelse med en fælles multinational opgaveløsning, for fortsat at være en relevant partner. Og dette skal ske, samtidig med at forsvaret fastholder konventionelle evner såvel som evnen til at gennemføre samtænkte og potentielt langvarige stabiliseringsindsatser.⁶⁵

I modsætning til Ukraine-krisen, der omfatter hybridkrigsførelse, er den franske Operation Serval i Mali af mere traditionel karakter og rettet mod en lavteknologisk modstander. Modsat hybridkrig, som Rusland fører i Ukraine, kræver konflikter som den i Mali færre specialiserede kompetencer og ressourcer hos modstanderen, og langt flere aktører har derfor mulighed for at deltage i dem. Det øger sandsynligheden for forekomsten af denne konflikttype eller af elementer, der minder om den. Dette underbygges af den igangværende kampagne mod ISIL. Fælles for netop Mali-konflikten og ISIL-konflikten er, at de begge finder sted udenfor Europas grænser, hvor de vestlige styrker ofte kæmper mod irregulære styrker og i samarbejde med en skrøbelig centralregering. Samtidig underbygger operationen i Mali ovenstående argument om en klar landmilitær trend i retning af hurtigt reagerende ekspeditionsstyrker, der manifesterer sig hos både mellemstore lande og supermagten USA. Dette i en sådan grad, at den amerikanske general Odierno blev anklaget for at lyde som en marineinfanterist, da han udtalte, at det efter Afghanistan var bydende nødvendigt for den amerikanske hær at genetablere et 'expeditionary mindset' og fokusere sin planlægning på at kunne blive indsat "overalt i verden".⁶⁶

3.4 Eksempel: Operation Serval

Med ovenstående tendenser in mente er det relevant at se nærmere på operationen i Mali, også med henblik på perspektivet om dansk landmagts fremtid. For det første indgik der i operationen et større kontingent af landmilitære kapaciteter fra et NATO-land, nemlig Frankrig. For det andet er det et eksempel på, hvordan en mission kan gennemføres selv uden de ressourcer, der følger med omfattende amerikansk deltagelse. At Danmark deltog med et C-130 Hercules transportfly, indikerer, at Danmark politisk er rede til at deltage i sådanne operationer. Men det er ikke blot mindre lande, der har interesse i læring fra operationen i Mali. RAND udgav i 2015 rapporten *France's war in Mali* blandt andet for at vurdere, hvordan også supermagten USA i fremtiden kan tage ved lære af, hvordan mindre ekspeditionsstyrkeoperationer kan gennemføres.⁶⁷ Rapporten peger på en række tendenser, der kan fungere som indikatorer for både fransk og amerikansk landmilitær udvikling og dermed for analyser og overvejelser, som den danske hær bør foretage. Med deltagelsen i det britiske JEF-initiativ og med dets indlejring i den britisk-franske CJEF er Danmark og dansk landmagt tæt koblet til og afhængig af disse udviklingstendenser.

I starten af 2013 var Malis hovedstad Bamako truet af nordlige oprørsstyrker. Selv med en FN-mission undervejs var risikoen for et sammenbrud så stor, at den franske regering valgte at deployere landtropper. Strategien var at danne en skærmende linje nord for Bamako med

landmilitære enheder kombineret med specialoperationsstyrker i ”dristige og hurtige manøvrer” støttet fra luften.⁶⁸ Målsætningerne var i tre faser at 1) tage terræn, 2) søge og nedkæmpe fjenden og 3) stabilisering – i samarbejde med centralregeringen i Mali og allierede enheder (fra FN og ECOWAS). Med udgangspunkt i enheder, der allerede var stationeret i Vestafrika, kunne franskmændene hurtigt deployere lette enheder og specialoperationsstyrker. En hastig anvendelse, specielt af specialoperationsstyrker støttet af luftmagt, til at gennemføre mindre raids og efterretningsindhentning betød, at Operation Serval erobrede initiativet. Dette åbnede en mulighed for, at de (ligeledes) lette, men konventionelle franske opfølgingsstyrker hastigt kunne avancere mod Timbuktu i nord og således imødegå, at modstanderen kunne reorganisere sine styrker og bringe dem samlet i spil. Dermed var store dele af første fase af operationen gennemført. Netop første fase af Operation Serval tegner tydeligt konturerne af, hvordan hurtige ekspeditionsstyrker kan anvendes, når der er politisk vilje til tidlig indsættelse. Tendenser vedrørende efterfølgende stabilisering, kapacitetsopbygning og træningsindsats har Danmark gjort sine egne erfaringer med, især i Afghanistan.

Hvor styrkerne, der blev anvendt i den indledende del af Operation Serval, allerede var i umiddelbar nærhed af operationsområdet og i øvrigt blev indsat via fly, skulle opfølgingsstyrkerne forskydes over længere afstande – først til vands og derefter til lands. De to anvendte udskibningshavne i Dakar og Abidjan betød, at afstanden til fronten var stor. Franske kilder anslår, at hvert køretøj i løbet af hele operationen kørte mellem 2.500 og 5.000 kilometer.⁶⁹ Da det logistiske apparat samtidig var begrænset, betød det, at styrken i høj grad selv måtte stå for vedligehold og reparationer, og den sparsomme logistik medførte både operationelle risici og mangel på forsyninger. Men det var en risiko, som de franske planlæggere mente, blev opvejet af den hurtige indsættelse. Selve strukturen i de konventionelle kampenheder var baseret på kombinerede våbenarter – helt ned på de laveste niveauer. Eksempelvis var den første konventionelle enhed, der blev indsat – sammen med specialoperationsstyrker – en 200 mand stor styrke med kombinerede våbenarter (sous-groupment tactique interarmes (SGTIA)). SGTIA er den grundlæggende byggeblok i den franske hær og består, udover af et føringsled, af tre infanteridelinger og en panserdeling – eller omvendt. Der kan efter omstændighederne også tilføres andre våbenarter såsom ingeniørtropper og artilleri. Samme logik anvendes i niveauet over SGTIA: groupment tactique interarmes (GTIA).⁷⁰ Denne organisering, i kombination med hurtig og risikovillig

manøvre på alle niveauer og integreret brug af specialoperationsstyrker og luftstøtte, tilskriver franskmændene deres succes i operationens første fase.

Operation Serval understreger, hvordan landmilitære operationer kan være nødvendige, dels for at indtage og beherske terræn, dels for at kunne bekæmpe modstanderen effektivt i bebyggede områder, og endelig for at sikre kontrol med et område. Den franske hærs organisering er ikke meget forskellig fra den danske bataljonskampgruppes, hvorfor det med den rette træning og det rette udstyr må forventes, at danske kampenheder vil kunne indgå i samme type operationer.

3.5 Sammenfatning

Urbanisering, ekspeditionsstyrker, hybridkrig og deraf afledte potentielle højintensive operationer er centrale tendenser, som forventeligt former betingelserne for fremtidige missioner og indikerer, hvordan landmilitære kapaciteter, herunder danske, fremover vil blive efterspurgt. Mens det er givet, at danske styrkebidrag vil blive anvendt indenfor rammen af en form for multinational styrke, er typen af operationer åben. Spektret af konflikttyper synes ligeledes ikke at være begrænset. Tværtimod udvides antallet af forskellige typer af konflikter, som danske enheder risikerer at blive involveret i. Samtidig med at forskellige former for potentielt langvarige freds-, stabiliserings- og træningsmissioner og hurtige krisestyringsoperationer som den franske Operation Serval forekommer sandsynlige, udvikler nye hybride konflikttyper sig samtidig med et reaktualiseret fokus på artikel 5-operationer og afskrækkelse i udkanten af NATO's territorium.

Det er en stor opgaveportefølje, som stiller store krav om, at danske styrker skal kunne beherske mange forskellige former for missioner. Men det fremgår samtidig af det ovenstående, at der er grænser for uforudsigeligheden, og at uforudsigelighed og kompleksitet ikke må blive en konceptuel fælde. Tværtimod er uforudsigelighed og kompleksitet et argument for en fortsat og styrket strategisk analyse af rammerne for anvendelse af militær magt.⁷¹

Således er urbanisering, ekspeditionsstyrker på højt beredskab og et fuldt konfliktspektrum, hvori forskellige typer af landmagt skal anvendes, samtidig centrale faktorer, der vil indramme udviklingen af fremtidig dansk landmagt. For forsvaret kan dette betyde, at der må allokeres ressourcer til studie-, udviklings- og efterretningsvirksomhed – ikke kun for at følge faktorer som urbanisering, nye konflikttyper og nye måder at føre krig på, men også fordi

konflikter udvikler sig hurtigt, giver kort varselingstid og derfor stiller krav om større forudseenhed, viden og hurtig reaktion.

En ting er fortsat sikkert: Danmark kan ikke selvstændigt gennemføre de landmilitære operationer, som hæren mest sandsynligt risikerer at blive involveret i. Derfor må fremtidige danske valg – ligesom det har været tilfældet siden Murens fald – træffes ud fra en præmis om partneres stigende betydning og en øget dansk påvirkning fra partneres valg. De valg undersøger vi i næste kapitel.

4. Partnerlande og internationalt samarbejde

Fra organisationens oprettelse i 1949 har kollektiv sikkerhed i NATO været løsningen på trusler mod dansk territorium såvel som trusler mod europæisk sikkerhed. Under den kolde krig var danske og tyske styrker derfor tæt integrerede i kraft af fælles planlægning og organisering og i sidste ende også fælles NATO-kommando.⁷² Siden afslutningen af den kolde krig har USA konstant betonet, at alliansens medlemmer nu ikke kun bør aftage, men også producere, sikkerhed.

Sikkerhedsproduktionen sker igennem bidrag til sammen at løse de tre strategiske kerneopgaver, som er beskrevet ovenfor. Det forudsætter kapaciteter, som er deployerbare – i forbindelse med såvel kollektivt forsvar og krisestyring som andre opgaver udenfor allieret territorium. Størrelsen og indretningen af medlemmernes fælles bidrag har altid været et væsentligt emne i den fælles strategiske debat om NATO og vil også være det fremover.

Selv de store europæiske lande kan ikke længere tænke militære operationer udenfor deres eget territorium uden at tænke internationalt samarbejde. Det er JEF- og CJEF-initiativerne bevis på. Mange europæiske lande er ligesom Danmark ude af stand til selvstændigt at gennemføre større militære operationer, og selv for globale supermagter som USA er det mere reglen end undtagelsen, at partnere og allierede spiller vigtige operationelle roller – som det også var tilfældet i fx Afghanistan. Den tendens forstærkes af, at vestlige militære styrkers evner og størrelse udhules af reducerede forsvarsbudgetter og stigende prisudvikling med hensyn til både personel og platforme. Dette uddybes i næste kapitel.

Tilsvarende er partnere afgørende for Danmark, idet dansk militær magt siden Murens fald kun har fundet anvendelse i samarbejde med vestlige partnere. Kendetegnen for denne periode er endvidere, at konstellationerne for operativt samarbejde varierer. Som det fremgår af tabel 1, gælder det for både nationer og institutioner.⁷³

Tabel 1: Udvalgte større danske landmilitære udsendelser gennem de seneste 20 år

Navn	Sted	År	Institutionel ramme	Omtrentlig løbende bidragsstørrelse	Primære samarbejdspartnere
IFOR	Bosnien-Hercegovina	1995-1996	NATO	Brigadestabskompagni + bataljon under NORDPOL Bde Bataljon + kampvognseskadron	Nordiske lande + Polen under den Nordisk-Polske brigade (NORDPOL Bde), del af den amerikansk ledede Multinational Division North (MND-N).
KFOR	Kosovo	1999-	NATO	Bataljon, 875 mand (løbende reduceret)	Frankrig
Operation Iraqi Freedom/ Multi-National Force - Iraq	Irak	2003-2007	Koalition ledet af USA og Storbritannien	Bataljon, 380 mand, senere øget til 440. ⁷⁴	Storbritannien
ISAF	Afghanistan	2003-2014	NATO	Fra 2007 bataljonskampgruppe i Helmand, ca. 600 mand	Storbritannien

Hvordan ser tendenserne ud for fremtidigt militært samarbejde? Den nuværende tendens er, og vil også i fremtiden være, præget af strategiske skift. USA's drejning mod Asien og krisen i Ukraine har konsekvenser for det militære samarbejde. Det samme har stadig mere sparsomme ressourcer og stadig mere avancerede militære systemer. Det betyder på den ene side, at nationerne i øget omfang presses til samarbejde – om indkøb, om drift og om operationer. På den anden side risikerer den teknologiske udvikling at skabe stigende barrierer for, hvem der teknisk set kan operere sammen. Militært samarbejde og valg af partnere er derudover underlagt historiske erfaringer, geografi og politiske hensyn. Også for dansk landmagt er partnerskaber af afgørende betydning. I det følgende undersøger vi derfor tendenser med hensyn til operativt militært samarbejde og diskuterer muligheder og udfordringer for Danmark.

4.1 Danmark som partner – stor efterspørgsel i et voksende marked

NATO er hjørnestenen i dansk sikkerheds- og forsvarspolitik.⁷⁵ Udviklingen af det danske forsvar til, hvad det er i dag, såvel som store dele af dansk forsvarsplanlægning hænger uløseligt sammen med de rammer og prioriteter, der formuleres i NATO-samarbejdet. Men

som tabel 1 viser, er anvendelse af dansk militær magt ikke betinget af, at dette sker i rammen af NATO. Spørgsmålet er derfor, hvem der er de oplagte – måske endda naturlige – samarbejdspartnere, som hæren kan eller skal organiseres, trænes, planlægges og efter omstændighederne også indsættes sammen med.

Danmarks størrelse betyder, at brugen af dansk militær magt vil ske på foranledning af en større samarbejdspartner, og at danske beslutningstagere derfor altid skal vælge eller fravælge at deltage og vælge, hvad de i givet fald vil tilbyde at deltage med. Spørgsmålet er, hvilket land eller hvilke lande der også på længere sigt kan levere en ramme, som kan kompensere for de manglende danske landmilitære kapaciteter, men som samtidig kan forventes at ville engagere sig i sikkerhedspolitiske problemstillinger, der også har dansk interesse.

Som nævnt er det svært selv for store vestlige lande, bortset fra USA, egenhændigt at gennemføre større operationer uden støtte fra partnere. Frankrig kunne således næppe have gennemført Operation Serval uden støtte fra allierede⁷⁶ – under alle omstændigheder næppe i samme tempo og omfang. Større europæiske landes afhængighed af partnere understreges også af den engelske chef for generalstaben, general Sir Peter Wall, der i sin vurdering af, om det engelske forsvar kan kæmpe selvstændigt i fremtidige konflikter, i en rapport fra 2014 udtaler: ”Vi ser os selv gennemføre meget få operationer uafhængigt af andre.”⁷⁷ Selvstændige militære operationer anses altså fra britisk side som undtagelsen snarere end reglen og er derfor ikke relevante i forbindelse med engelsk planlægning. Citatet og den britiske tankegang understreger eksistensen af en gensidig afhængighed. Det betyder, at såvel store som små lande i Vesten og i særdeleshed i Europa er i markedet for partnerskaber.

Da Danmark i øjeblikket har et kampvant militær, og da danske politiske beslutningstagere samtidig har vist vilje til at anvende militæret, vil Danmark kunne indtage en attraktiv position, i takt med at dette marked udvikler sig.⁷⁸ Men det forudsætter, at militæret opretholder volumen, standard og organisatorisk fleksibilitet, ligesom materiellet skal være af en tilstrækkelig kvalitet, så det kan anvendes i forening med forskellige partnere – og så Danmark kan deltage på lige fod i det brede spektrum af potentielle missioner, som kapitel 3 diskuterer. Interoperabilitet og stigende ensartethed i taktiske enheder er derfor afgørende omdrejningspunkter. Fx underskrev Danmark 18. juni 2014 en samarbejdsaftale med Frankrig,⁷⁹ blandt andet for netop at udvikle det operationelle samarbejde og med et ønske om at styrke interoperabilitet – med henblik på fælles indsættelser. Det samme gælder for Storbritannien, som Danmark i 2012 underskrev en lignende aftale med.⁸⁰

4.2 Operative partnere, forsvarspolitik og dansk forsvarsplanlægning

Det er væsentligt at skelne mellem alliancepartnere med strategisk og politisk betydning for Danmark og partnere, der er fordelagtige med hensyn til operationelt militært samarbejde. Denne sondring hænger sammen med forskellen mellem udenrigs- og sikkerhedspolitik og forsvarspolitik. CMS' sikkerhedspolitiske barometer for 2014 viser, at selvom der blandt respondenterne i surveyen er bred enighed om, at USA nok er den vigtigste danske alliancepartner, er det ikke nødvendigvis det samme som, at USA er den bedste eller vigtigste operationelle samarbejdspartner for dansk militær.⁸¹

Dette kan der være forskellige årsager til. Der kan være politiske årsager, der eksempelvis tilsiger, at Danmark kan pleje sine globale eller regionale interesser bedre, hvis dansk militær samarbejder regionalt med nabolande. Der kan også være funktionelle årsager. Et argument kan være, at det danske militær er så lille, at det i et tæt samarbejde med det amerikanske forsvar risikerer at blive væk i mængden fremfor at bidrage med egentlig operativ værdi. Langt hen ad vejen har det været argumentet for det tætte og langvarige samarbejde med Storbritannien.⁸² Storbritannien er stor nok til at danne ramme om et dansk bidrag, men lille nok til, at et dansk bidrag er synligt, giver mening og har reel betydning. Samme argument fra baltisk side kan finde anvendelse, når det gælder samarbejdsrelationerne mellem Danmark og de baltiske lande, ikke mindst på hærsiden, der er blevet styrket betragteligt.⁸³ Hvorom alting er, har Danmark også langvarige samarbejdsrelationer til de baltiske lande, og såvel Storbritannien som de baltiske lande indgår, sammen med Holland og Norge, under britisk ledelse i JEF-samarbejdet, som Danmark officielt tilsluttede sig i forbindelse med NATO-topmødet i september 2014.⁸⁴ I det udarbejdede letter of intent blandt landene i JEF-samarbejdet baseres samarbejdet netop på ti års operativt samarbejde og en fælles intention om at opretholde enheder på højt niveau, af høj kvalitet, på højt beredskab, og som kan deployeres. JEF-konceptet flugter samtidig ganske godt med oprettelsen af NATO's tidligere nævnte nye reaktionsstyrke på højt beredskab (VJTF), hvis etablering også blev vedtaget på topmødet i Wales i 2014.⁸⁵ Storbritannien har, sammen med fem andre europæiske lande, indvilget i at fungere som 'framework nation' for en VJTF-styrkerotation.

Det betyder, at Storbritannien påtager sig ansvaret for at skabe den ramme, som andre allierede (per invitation) kan tilmelde styrker indenfor, som tilsammen er på højt beredskab i en periode og således har vagten som NATO's primære militære krisestyringsredskab. I skrivende stund er JEF stadig under udvikling, men slutmålet er, at den multinationale styrke i 2018 kan anvendes som en hurtig indsatsstyrke indenfor hele spektret af operationer –

dermed også til reel krigsførelse. Endvidere er det nok sandsynligt, at Storbritannien vil dobbelthatte sine styrker på højt beredskab, således at JEF-samarbejdet forventes samtidig at danne basis for Storbritanniens bidrag til VJTF – i øjeblikket tyder det på at kunne realiseres i 2017,⁸⁶ hvor det også forventes, at et større dansk landmilitært bidrag vil indgå. På samme vis kan man forestille sig, at JEF kan spille en rolle, der minder om Frankrigs i Operation Serval, hvor en relativt fasttømret, veluddannet og veludrustet styrke er første indsats i forbindelse med en krisestyringsoperation, der efterfølgende suppleres af FN-styrker i en fredsbevarende eller støttende rolle og i forskellige konfigurationer. Således lægges der altså samlet op til et fortsat tæt dansk-britisk operationelt samarbejde, der samtidig fungerer som det redskab, Storbritannien planlægger, skal knytte britisk-fransk operativt samarbejde sammen. I fremtiden kan det meget vel betyde, at JEF-samarbejdet også som en delmængde af VJTF vil være et væsentligt bidrag til europæisk militær magtanvendelse – også udenfor NATO. Heri er Danmark centralt placeret.

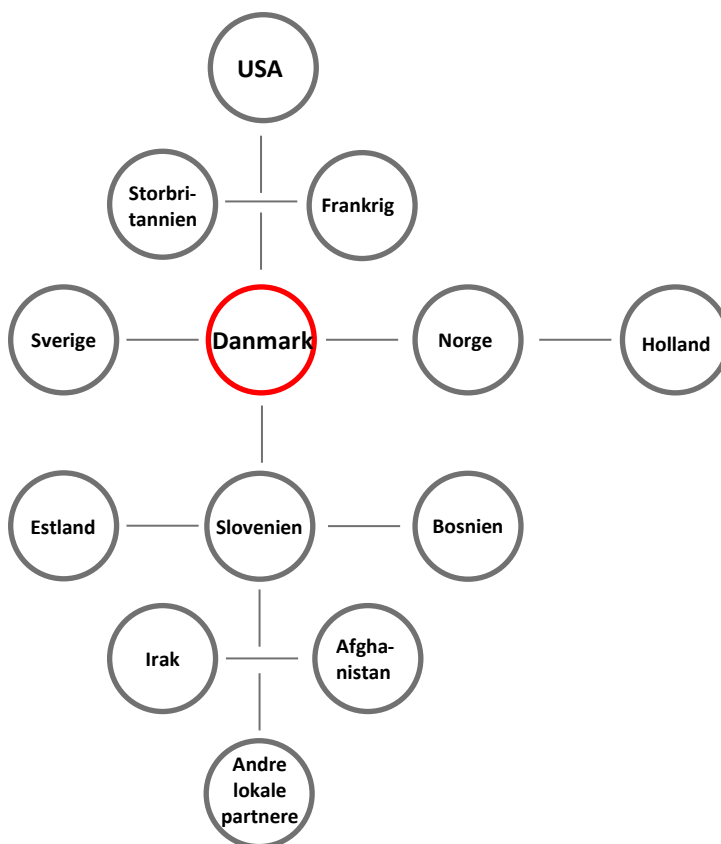
4.3 Danske partnerskaber i et presset forsvarspolitisk Europa

Ovenstående betragtninger viser, hvordan mange elementer og hensyn kan komme i spil med hensyn til, hvordan og ud fra hvilke kriterier Danmark kan beslutte at vælge samarbejdspartnere for sin landmilitære magt. Den danske hær er opbygget, så den kan indgå i en international ramme og operere sammen med allierede og partnere. Det betyder blandt andet, at materielmæssige dispositioner kan være afgørende for, hvem Danmark (bedst) kan samarbejde med. Teknologisk set er der nationer, der er på et højere stade end Danmark. Det gælder især USA, og med den nuværende forsvarsøkonomiske udvikling i Europa kan vi i forvente en tilbagevenden til 1990'ernes debat om en transatlantisk kapabilitetskløft.⁸⁷ Endelig findes der lande – såvel i som udenfor Europa – der teknologisk er mindre veludrustede end den danske hær, eller som mangler afgørende kapaciteter. Uddannelses- og erfaringsmæssigt er der også forskelle mellem nationerne – også indenfor NATO. Derfor bliver Danmark nødt til at tænke partnerskaber og internationalt militært samarbejde både vertikalt og horisontalt – det stiller krav også til doktrin, til kommando- og kontrolsystemer og til logistik. Langt hen ad vejen er Danmarks beslutning om tæt integration med Storbritanniens ekspeditionsstyrker netop udtryk for en sådan tankegang. I forbindelse med det dansk-britiske samarbejde i Afghanistan nævnes Storbritannien af danske beslutningstagere som netop tilpas – hverken for stor eller for lille.⁸⁸ Med det valg lægger Danmark sig i høj grad fast på sin primære partner, og det partnervalg kan forventes at have ganske betragtelige konsekvenser for både opbygningen og anvendelsen af dansk militær

magt. Herudover indebærer dette valg et krav om, at danske militære styrker for det første er i stand til at samarbejde med sammenlignelige militære styrker – horisontalt samarbejde – og for det andet med større og mere kapable såvel som mindre militære styrker – vertikalt samarbejde. En britisk primær partner er nemlig ikke Danmarks eneste militære partner, og det kan ikke udelukkes, at danske beslutningstagere vil anvende danske militære styrker i en sammenhæng, hvor Storbritannien af den ene eller anden grund ikke deltager, eller hvor Danmark har en interesse i at samarbejde med andre partnere.

Figur 5: Eksempel på danske militære partnerskaber: horisontalt og vertikalt partnerskab

Horisontalt/vertikalt partnerskab

Figur 5 eksemplificerer forskellen på vertikale og horisontale samarbejdsrelationer. Storbritannien og Frankrig er begge vigtige partnere for Danmark, idet de kan tilbyde en ramme, som den danske landmagt kan kobles ind i – det samme gælder naturligvis for USA såvel som for Tyskland, der også er en tæt partner for Danmark i kraft af samarbejdet om NATO's multinationale hovedkvarter i Stettin. Disse lande er mulige vertikale partnere. Det samme gælder for mindre lande – i figuren fx Bosnien, Estland og Slovenien – som alle potentielt vil kunne se en interesse i at koble deres kapaciteter ind i den ramme, som det

danske forsvar tilbyder. Det var fx tilfældet, da bosniske enheder opererede under dansk ledelse i Helmand, ligesom det er tilfældet i dag, når baltiske brigadestabe tilknyttes det danske divisionshovedkvarter. Endvidere viste ISAF missionen i Afghanistan, at samarbejde med lokale partnere, der ikke opererer ud fra NATO-standarder og på europæisk niveau, også er og sandsynligvis vil vedblive at være en vigtig evne for det danske forsvar at beherske. Her smelter partnerskabsarbejde og kapacitetsopbygning sammen, og den strategiske betydning af at være i besiddelse af de evner, der kræves for at samarbejde med en lang række potentielt ganske forskellige partnere, understreges dermed. Samtidig skal Danmark kunne samarbejde med lande, der kan forventes at bidrage på sammenligneligt niveau med Danmark – fx Sverige, Norge eller Holland. Den nordisk-polske brigade i Bosnien i 1990'erne er et eksempel på dette, ligesom Norge og Holland sammen med Danmark indgår i det britiske JEF-samarbejde.

Med en målsætning om effektivt operationelt partnerskab følger også en øget fælles øvelses- og træningsaktivitet, hvis betydning er stigende. Det er især tilfældet for de styrker, som er på højt beredskab. VJTF-samarbejdet vil således kræve omfattende træningsvirksomhed for at kunne deployere og fungere sammen i en eventuel krisesituation, der kræver hurtig indsættelse. Her hjælper NATO's standardisering kun et stykke af vejen, og egentlige fælles træninger, erfaringer og personlige relationer mellem de deltagende enheder vil være afgørende.

Den danske hær er organiseret netop til at kunne håndtere både horisontalt og vertikalt partnerskab. Hærens organisering med to brigadestabe åbner i princippet mulighed for at lede en multinational styrke – med en brigadestab – hvor der udover fx en, måske to danske bataljonskampgrupper kan indgå forskellige udenlandske enheder. Samme princip kan anvendes på bataljonskampgruppeniveauet, hvor danske enheder også har erfaringer med underlagte baltiske, britiske og franske enheder. Med andre ord kan udenlandske enheder med den nuværende organisering koble sig ind i en dansk ledet bataljonskampgruppe eller brigadestruktur, der så igen kan koble sig ind i en større international struktur, som det var tilfældet fx i Afghanistan. Ligesådan kan et dansk kompagni eller andre enheder slutte sig til en engelsk eller baltisk bataljon.

Organisering er imidlertid kun én faktor blandt flere relateret til internationale partnerskaber. Udover fælles træning og øvelsesaktivitet er teknologi og materiel af betydning for partnersamarbejde. For det første stiller høje teknologiske standarder hos visse partnere –

ikke mindst i form af kommando- og kontrolsystemer – krav om, at dansk militær konstant opretholder et teknologisk niveau, der sikrer fortsat interoperabilitet. Dermed kan danske valg eller fravalg i relation til materielindkøb og støttestruktur begrænse antallet af partnere eller gøre forsvaret til en mindre attraktiv samarbejdspartner, idet materiellets standard kan medføre reduceret interoperabilitet eller medføre operative risici. I yderste konsekvens kan materielbeslutninger reducere eller fastfryse antallet af Danmarks mulige samarbejdspartnere.

Desuden har danske materielanskaffelser – og indretningen af hæren som sådan – også betydning for etableringen af effektive operative partnerskaber. En dimension af dette er, at ensartet materiel, udstyr og organisering letter samarbejdet. Det gælder både kulturelt – sammenlignelige enheder med sammenligneligt udstyr har en tendens til at se verden og operere på samme måde⁸⁹ – og logistisk – det bliver en nemmere opgave at understøtte ensartede enheder med ensartet materiel. På den anden side kan der argumenteres for en specialisering, således at danske enheder bidrager med en specialiseret kapacitet, der komplementerer partnernes kapaciteter. Det var tilfældet med den danske kampvognsdeling, som i Helmand udgjorde de eneste kampvogne i Task Force Helmand og dermed gav den britiske ledelse et redskab, der komplementerede styrkens eksisterende kapaciteter. Omvendt indebærer deployering af kampvogne en øget logistisk indsats og dermed også øgede risici.⁹⁰

Disse betragtninger spiller ind i en større europæisk forsvarspolitisk debat om prioritering og rollespecialisering. Holland har for nylig ud fra sådanne overvejelser besluttet at nedlægge sin kampvognskapacitet (men har dog delvist oprettet den igen). Et andet eksempel er Tjekkiets opstilling af særlige CBRN-enheder. Et ensidigt fokus på nichekapaciteter – som kampvogne eller CBRN-enheder – reducerer fleksibiliteten og dermed den generelle relevans, men øger markedsværdien af en kapacitet, som partnere ikke er i besiddelse af.

Den nuværende organisering af den danske hær vægter fleksibilitet i form af bredde og regulære styrker højere end specialisering og udvikling af nichekapaciteter. Det giver mulighed for, at Danmark til en lang række forskellige scenarier kan skrue et tilpasset bidrag sammen. Dermed kan Danmark med relativt kort varsel sammensætte og udsende en taskforce sammensat af forskellige kapaciteter op til og med en bredt anvendelig bataljonskampgruppe, der er dimensioneret med henblik på at kunne operere selvstændigt i sit eget ansvarsområde, hvis det foregår indenfor en større ramme. Hærens størrelse betyder samtidig, at det kun er muligt at udsende et enkelt større bidrag, og en længere opretholdelse af dette vil, med den nuværende struktur, udgøre en stor udfordring for hæren.

4.4 Sammenfatning

En stigende og potentielt modsatrettet efterspørgsel efter partnerskabssamarbejde med Danmark rammer dansk landmilitær magt særligt hårdt på grund af den relativt ringe grad af redundans i hæren. Den internationale dobbelthatning – at styrker tilmeldes i flere samtidige rammer – bliver udfordret af, at reelle udsendelser kan falde sammen med øvelser i både syd og øst, og af større krav til stående enheders beredskab. Hæren er i øjeblikket organiseret til at uddanne, opstille og udsende – og under forudsætning af øget styrkeproduktion at opretholde – en styrke på op til bataljonskampgruppeniveau. Samtidig hermed efterspørges dansk deltagelse i strukturerede internationale samarbejdsrelationer hos vigtige danske allierede. Fælles træning og øvelsesvirksomhed styrker interoperabiliteten, men kræver også ressourcer. Tilsvarende stiller deltagelse i multinationale enheder på højt beredskab som eksempelvis NATO's VJTF også krav til danske enheders parathed. Hvis en sådan reaktionsstyrke skal kunne reagere, skal også dennes enheder være samtrænede.

På den måde stiller deltagelse i internationalt samarbejde krav til enhederne i hæren, og man kan delvist sammenligne deltagelse i VJTF-beredskab med en egentlig deployering af de tilmeldte enheder. Herved kan disse enheder ikke opstilles til en international mission, der ikke involverer VJTF. Beredskabsforpligtigelsen vil derfor kunne reducere fleksibiliteten i en periode og begrænse muligheden for at udsende styrkebidrag til andre operationer. En løsningsmodel kunne være fastere tilknytning af fx et baltisk kompagni – eller et fast samarbejde med andre partnere om tilknytning af et dansk kompagni eller andre enheder til deres struktur, men den følgende afhængighed kræver klare, på forhånd indgåede politiske aftaler. Udfordringerne understreger betydningen af både horisontalt og vertikalt samarbejde. I det nuværende marked for internationalt samarbejde er begge akser vigtige.

Man kan sammenligne det danske forsvar – og især de enheder, der påtænkes at indgå i internationale operationer – med en LEGO-klods. Værdien og effekten af en LEGO-klods ligger i de kombinationsmuligheder, som den enkelte klods besidder, men som kun udfoldes fuldt ud, når den kombineres med andre klodser. Danmark er, sådan som landets forsvarspolitik og hæren er indrettet, afhængig af partnere, der kan tilbyde de klodser, som det danske forsvar ikke selv besidder. Konsekvensen er en øget betydning af og eksponering for resultaterne af partnerlandes valg. Omvendt kan danske valg i relation til materiel, uddannelse og organisering tilsvarende ikke ses isoleret fra partneres valg. Partnerskaber, partneres valg og dansk valg af partnerskabssamarbejde er dermed en vigtig dimension af dansk forsvarsplanlægning. Det er derfor også områder, der må stå centralt i den langsigtede

og strategiske civil-militære samtale om fremtidige aftaler om forsvaret – således at den danske hær også i fremtiden vil være en attraktiv og efterspurgt samarbejdspartner – en LEGO-klods, en delmængde, der meningsfuldt kan kombineres med andre LEGO-klodser, med andre delmængder.

5. Økonomi og teknologi

Det koster penge at opretholde og bruge landmilitær magt, og omkostningerne per enhed og per mand vil forventeligt stige med tiden. Dette kapitel ser på generelle teknologiske og økonomiske trends, sætter dem i relation til dansk landmilitær magt og diskuterer, hvilke udfordringer der følger af disse trends' udvikling. Afsnittet identificerer to grundlæggende udfordringer – en konstant fordyrelse af militært udstyr og en tendens der går hen imod mindre, men stadig mere højteknologiske militære styrker. Begge forhold vil udfordre rammerne for indretning og brug af dansk landmilitær magt i fremtiden og for dansk forsvarsplanlægning.

5.1 Forsvarsøkonomiens lovmæssigheder

En fundamental udfordring især for små staters brug af militær magt – herunder dansk brug af landmilitær magt – ligger i udviklingen af relationerne mellem forsvarsøkonomiske tendenser og teknologiske udviklingstræk. Kort fortalt stiger enhedsprisen på nyt militært udstyr hurtigere end de almindelige prisstigninger i samfundet.⁹¹ Tendensen har eksisteret i efterhånden mange år og er måske mest berømt udtrykt i den lov, som tidligere præsident for Lockheed Martin Norman Augustines formulerede i 1984. Augustine påviser her, at udviklingen i prisen på kampfly – det bedste eksempel på en teknologitung militær platform – stiger eksponentielt med hver ny generation af fly. I sin yderste (hypotetiske) konsekvens betyder den lovmæssighed, at USA's totale forsvarsbudget i 2054 vil være i stand til at finansiere indkøbet af et enkelt kampfly.⁹² Selvom det nok ikke ender helt så galt, er både store og små forsvarsbudgetter udfordret af denne teknologiudviklingslogik.

Denne tendens viser sig tydeligt blandt andet i Norge, som kan forudse store udfordringer med at balancere investeringen i F-35-programmet med resten af det norske forsvarsbudgets forpligtigelser.⁹³ Tendensen er imidlertid generel og gælder ikke kun for Norge og ikke kun for kampfly. Stuart Croft og Peter Dorman identificerer for Storbritanniens vedkommende en generel 10 %-stigning per år i prisen på ubåde, fregatter, kamphelikoptere og selvkørende artilleri siden 1945.⁹⁴ Tilsvarende viser en anden engelsk undersøgelse fra 2012, at prisen på den engelske hærs kampvogne, som for Augustines kampfly, ligeledes har udviklet sig

eksponentielt siden midten af 1940'erne.⁹⁵ Også omkostningerne til udrustningen af den enkelte soldat har været kraftigt stigende. Tal fra USA viser her mere end en hundredobling. Hvor enkeltmandsudrustningen kostede 170 \$ under Anden Verdenskrig, er udgiften til en enkelt amerikansk soldats udrustning i dag ca. 17.000 \$.⁹⁶

Denne udvikling i forholdet mellem platforme, udrustning og pris er på den ene side udtryk for en almindelig global militærteknologisk konkurrence, men på den anden side er den også udtryk for en specifik amerikansk strategisk satsning på at opnå, fastholde og udbygge teknologisk overlegenhed og deraf følgende forsvarsplanlægning siden slutningen af 1970'erne. Denne satsning har haft en betydelig afsmitning på USA's allierede – herunder Danmark. Fra Vietnamkrigens afslutning og værnepligtens afskaffelse i USA har det amerikanske forsvar stringent og bevidst satset på højteknologisk kvalitet fremfor kvantitet. Oftest forbindes den teknologiske udvikling med vestlig luftmagts revolutionære udvikling.⁹⁷

Amerikansk udviklet netværksbaseret landmagt har imidlertid samtidig undergået en revolutionær udvikling. Landkampagnen i Irak i 2003 demonstrerede dette, ved at ganske få amerikanske landtropper på kort tid nedkæmpede et stort antal regulære irakiske styrker. Det samme gælder for så vidt for de danske styrker i Helmand. Kvanteforspring i ildledning, kommunikation og overvågning kombineret med (allieredes) værnsfælles og netværksbaserede støtte har betydet en markant forøgelse af danske landmilitære enheders kampkraft – når de indgår i dette netværk.

Men den øgede effekt af højteknologisk kvalitet indebærer både øgede omkostninger og en forsvarspolitisk risiko. Den fortsatte prisstigning indenfor militært udstyr, udover samfundets generelle prisudvikling, underminerer på længere sigt forsvarsbudgetterne. Det bliver – som vist i Augustines lov og gennem Norges udfordringer med finansieringen af F-35-programmet – mere omkostningsfuldt at opretholde det samme niveau. Forsvarsbudgetterne udhules, hvis volumen skal opretholdes. Rationalet i amerikansk tænkning er netop at bytte kvalitet for kvantitet, så volumen ikke nødvendigvis skal opretholdes. Denne ombytning mellem kvalitet og kvantitet indebærer dog en stigende risiko, som rammer små lande og deres forsvar uforholdsmæssigt hårdt. Mindre lande har i højere grad end større lande svært ved at finansiere og tage store komplicerede militære systemer i brug. Samtidig risikerer mindre forsvar hurtigere at ramme den nedre grænse for, hvor få og små enheder der meningsfuldt kan opretholdes.

Set fra et europæisk perspektiv har finanskrisen og de deraf følgende ganske radikale besparelser på mange europæiske forsvarsbudgetter understreget og forstærket denne risiko. Christian Mölling fra tyske Stiftung Wissenschaft und Politik beskriver polemisk udfordringen, når han advarer mod en europæisk forsvarspolitisk fremtid kendetegnet ved nationale såkaldte bonsaitræ-forsvar – små og pæne at se på, men ikke til megen nytte, udover at de kan vises frem ved særlige lejligheder.⁹⁸ Möllings pointe er rettet mod større europæiske lande og deres forsvarspolitiske fremtid, men med de reduktioner i forsvarsbudgetterne, som finanskrisen har medført, er denne bonsai-vision tæt på at være en forsvarspolitisk realitet i mange mindre europæiske lande – heriblandt Danmark.

Udover at tilføre yderligere ressourcer findes der på nationalt niveau grundlæggende to måder at håndtere den risiko på: reduktion i den operative struktur eller reduktion i kapaciteterne – det, som Charles Barry og Hans Binnendijk kalder horisontale eller vertikale besparelser.⁹⁹ Danmark har i løbet af de seneste ti år valgt begge løsninger og har således markant reduceret hærens struktur (færre enheder, mindre redundans) og afskaffet våbenarter (fx landbaseret luftforsvar). Et andet og radikalt europæisk eksempel på denne risikostyring er Hollands føromtalt beslutning om at afskaffe kampvognsvåbnet. Herudover betyder en reduceret struktur, at forholdsmæssigt større dele af budgettet må anvendes på den hjemlige, ikke-operative struktur (fx uddannelse, administration og stabe), og at forholdet mellem kampenheder på den ene side og kampstøtte og logistik på den anden side bliver mere skævt. Med andre ord betyder mindskede stordriftsfordele, at omkostningerne til at opretholde et reduceret forsvar stiger relativt. Herved forstærkes den ovenfor beskrevne økonomiske og teknologiske tendens i forbindelse med besparelser yderligere – især i mindre lande. Forsvarspolitisk er det både dyrt at være fattig og dyrt at være lille.

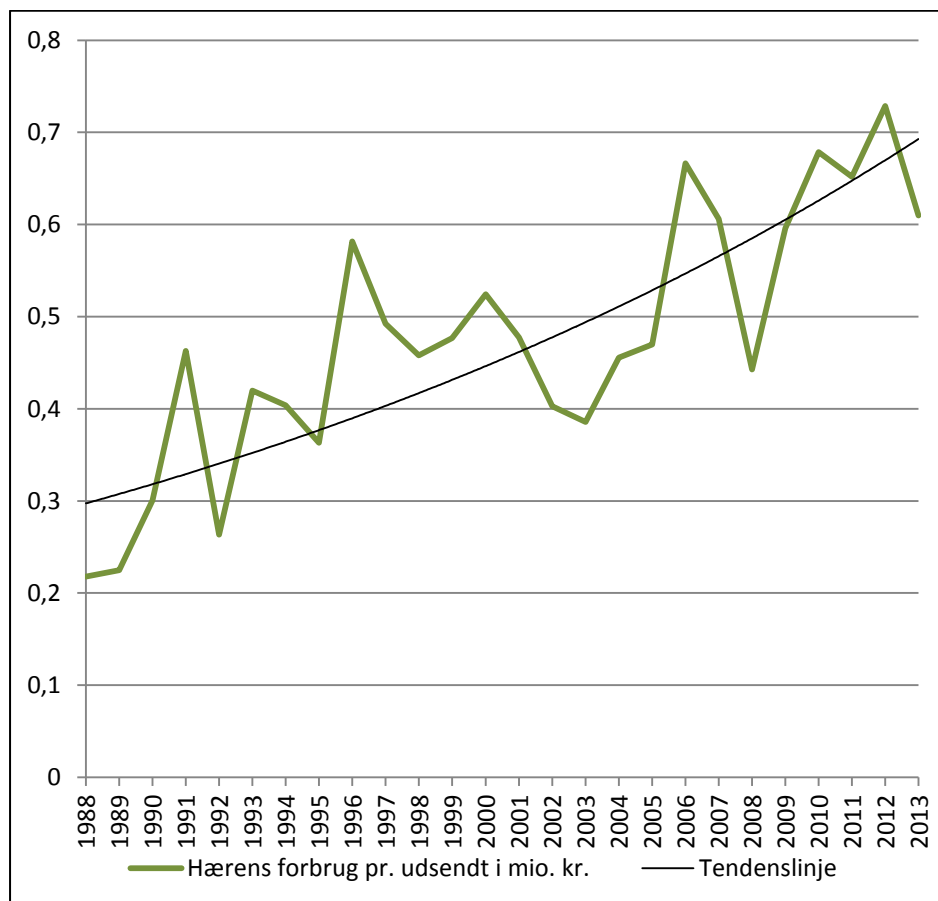
5.2 Økonomi og teknologi i operationer

Samtidig med den generelle fordyrelse af militært udstyr har især de sidste 10-15 år for Danmark været kendetegnet ved et konstant 'højt operativt tempo',¹⁰⁰ og langvarige deployeringer af danske soldater i forskellige koalitionskonstellationer. Her skal to tendenser nævnes: stigende omkostninger og den voksende betydning af enheder til kampstøtte.

Det har gennem mange år været en klar udenrigspolitisk prioritet, at det danske forsvar skal bidrage til internationale operationer. Således har den danske hær hvert år i perioden 1992-2013 sendt over 1.000 soldater af sted til forskellige internationale operationer af varierende

intensitet.¹⁰¹ Også her er forsvaret udsat for et stigende udgiftspres. Figur 6 viser udviklingen i udgifterne pr. udsendt soldat i internationale operationer.¹⁰²

Figur 6: Udviklingen i udgifterne i forbindelse med udsendelse (i millioner kr. per udsendt soldat)

Det fremgår af figuren, at udgifterne forbundet med deltagelse i internationale operationer er stigende – fra omkring 200.000 kr. i 1988 til over 600.000 kr. per udsendt soldat i 2013. Grafens udsving fra år til år er et resultat af flere forskellige faktorer, blandt andet forskellige opgørelsesmetoder, og de årlige udsving skal derfor ikke tolkes yderligere. Fx har det først fra 2004 været muligt at udskille hærens forbrug fra de øvrige værn. Endvidere medfører ændrede opgørelsesmetoder, at fastansattes løn fra 2003 ikke indregnes i udgifterne til udsendelse. Det betyder alt andet lige, at udviklingen i hærens udgifter med samme opgørelsesmetode hele perioden igennem ville fremstå mere markant, end grafen giver udtryk for. En medvirkende faktor til at forklare stigningen er operationernes intensitet og deraf følgende øget forbrug. Konklusionen er imidlertid klar. De seneste mange års deployeringer viser konstant øgede udgifter forbundet med at udsende danske soldater til deltagelse i internationale operationer.

Parallelt med denne økonomiske udvikling har vestlig, herunder dansk, militær magt undergået en ganske revolutionerende teknologisk udvikling, der generelt har medført en reduktion i antallet af enheder. Færre, men bedre støttede, integrerede, uddannede og udrustede enheder er resultatet for både Danmark, det meste af det øvrige Europa og USA. I særdeleshed når vestlige landstyrker er koblet til amerikanske kommunikations-, kommando- og kontrolnetværk, kan få soldater have stor effekt. Langtrækkende præcisionsvåben kombineret med stadig mere effektive sensorer – fra rumbaserede satellitter til håndholdte minidroner – indebærer et løfte om at gøre det muligt fortsat at reducere antallet af soldater engageret i egentlig kamp. Begrebet 'network centric warfare' anvendes ofte til at beskrive dette skift i fokus fra soldat og platform til netværk og kommunikation.¹⁰³ Både danske F-16-fly over Irak og danske patruljer i Helmand opererer i dette netværk og er – sammen med selv større europæiske lande som Frankrig og Storbritannien – i internationale operationer ganske afhængige af det. Spørgsmålet er, for USA selv, men i særdeleshed for mindre militære styrker som de danske, hvor langt denne teknologidrevne udvikling kan fortsætte, inden reduktionen i styrkerne betyder, at de mister effekt.

5.3 Modernisering skaber mere effekt – og mindre kontrol

På den baggrund opstår to udfordringer – for den danske landmagt såvel som for de større danske allierede. For det første har den militærteknologiske udvikling hen imod færre styrker medvirket til, at der er opstået, hvad man kan kalde et skel mellem effekt og kontrol. Som landoperationerne i Irak og Afghanistan og luftkampagnen over Libyen tydeligt har vist, og som det også blev diskuteret i denne rapport's kapitel 1, har vestlige styrker været væsentligt bedre til at opnå en umiddelbar militær effekt end til at opnå tilstrækkelig kontrol med et område til at realisere de politiske målsætninger med anvendelsen af militær magt. Hvorfor det er tilfældet, er der mange gode forklaringer på, og mange af dem rækker udover det rent militære område.¹⁰⁴ Men som det fremgår af kapitel 1, har meget – især amerikansk – intellektuelt og doktrinært arbejde de sidste år fokuseret på at udvikle måder, hvorpå landmagt bedre kan bidrage til at realisere de politiske målsætninger – at det faktisk kan komme til at nytte.

Sikkert er det imidlertid, at det reducerede antal deployerede landtropper har bidraget til at gøre det sværere at opnå og ikke mindst opretholde kontrol i både Afghanistan og Irak, lige såvel som fraværet af landstyrker umuliggjorde en stabilisering af Libyen efter Gaddafis fald. Dermed understreges det, at der er en risiko forbundet med et ensidigt fokus på kvalitet. Manglende masse medfører øget skrøbelighed og reduceret kapacitet til succesfuldt at

gennemføre visse typer af militære operationer. Skarpt formuleret er vestlige styrker blevet markant bedre til vold, men ikke til kontrol – bedre til at kæmpe, men ikke til at vinde.

For det andet betyder den teknologiske udvikling en konstant eller stigende risiko for reduceret interoperabilitet. Udfordringen er gammelkendt i NATO og har længe været et vigtigt emne i forbindelse med strategiske diskussioner på tværs af Atlanten såvel som et omdrejningspunkt for NATO's forsvarsplanlægningsproces.¹⁰⁵ For at kunne kommunikere, bidrage og fungere i det amerikanske militære netværk kræves det, at ens militære styrker har en tilstrækkelig kvalitet. Som en konsekvens af den militærteknologiske konkurrence er kvalitetskravene konstant stigende – med hensyn til både uddannelse og udstyr. Det gælder ikke mindst for elektroniske kommunikationsmidler, men på lidt længere sigt også på andre områder, blandt andet mere intelligent – og dyrere – ammunition og en potentiel automatisering af en lang række funktioner fra overvågning til logistik og muligvis også af egentlig landbaseret magtudøvelse.

Resultatet er, at prisen på adgangsbilletten til allierede systemer er stigende og forventeligt vil fortsætte med at stige. Det er en reel risiko – for USA såvel som for USA's allierede – at den amerikanske militærteknologiske udvikling skaber et skel mellem USA og USA's allierede, der medfører, at militært samarbejde bliver stadig mere vanskeligt. Ligesom Microsoft for nylig har annonceret, at nye styresystemer ikke vil være bagudkompatible, kan der komme et tidspunkt, hvor det amerikanske forsvar heller ikke længere vil være (bagud)kompatibelt med sine partnere.

5.4 Sammenfatning

I diskussionen om danske militære partnerskaber bruger rapporten en LEGO-klods som metafor for det danske forsvar i dag, hvor hærens primære og største internationale landmilitære LEGO-klods, eller pakke med klodser, udgøres af bataljonskampgruppen, der sammen med andre danske og allieredes pakker af klodser kan kombineres, så de kan skabe en militær effekt. Dette kapitel har vist, at en LEGO-klods ikke bare er en LEGO-klods. Den strategiske og teknologiske udvikling har drevet militære styrker fra et platforms- til et netværksfokus. Det har på samme tid medført større militær effekt, nye sårbarheder og øgede omkostninger. Hvis man skal blive i LEGO-universet, har vestlige militære styrker, herunder danske, bevæget sig fra DUPLO til MINDSTORMS. Hvor DUPLO-klodser er få og ukomplicerede at kombinere, er MINDSTORMS-LEGO ikke kun en LEGO-klods, men et system, der digitalt kombinerer fysisk legetøj med netværksbaseret software. Det samme

gælder for militære styrker, hvor udviklingen er gået fra et simpelt og robust system med relativt få kombinationsmuligheder og med platformen som omdrejningspunkt til et mere komplekst digitalt system med et netværk som omdrejningspunkt, hvilket giver brugeren langt flere kombinationsmuligheder.

Udfordringen er en fortsat indsats for at fastholde kompatibilitet – interoperabilitet – indenfor dette system, der er præget af forsvarsøkonomiske og teknologiske tendenser, der indebærer et teknologisk kapløb, stigende priser og dermed udpinte budgetter. Det bliver med andre ord en væsentlig og vanskelig udfordring at foretage strategiske valg, som sikrer, at den danske LEGO-klods har tilstrækkelig volumen og tilstrækkelig kvalitet til stadig at kunne indgå i systemet. Dansk forsvarsplanlægning må handle om at søge at dimensionere horisontalt og vertikalt på en måde, der fastholder interoperabilitet og sikrer funktionelle og fleksible kapaciteter i forhold til 1) partnere, 2) egne specifikke nationale opgave og prioriteter og 3) et fortsat og øget pres for fortsat internationalisering – især i forbindelse med større værnssfælles våbensystemer, hvor Danmark er ganske afhængig af partneres kapaciteter.

6. Afsluttende diskussion

Globalt set er landmagt i dag relevant, og det vil også være tilfældet i fremtiden. Landmagt er en forudsætning for at kunne adressere eksisterende konflikter og afskrække potentielle modstandere. De foregående kapitler har redegjort for, hvad der specifikt karakteriserer landmagt, og har undersøgt forandringer i de omgivelser, som dansk landmagt fungerer i, ved at afdække internationale udviklingstræk, erfaringer og konceptudvikling. Med udgangspunkt i en analyse af tendenser indenfor tre områder – missioner, partnere og økonomisk-teknologisk udvikling – har vi diskuteret fremtiden for disse omgivelser og udforsket udfordringer og muligheder for dansk landmagt. Denne afsluttende diskussion indledes med en sammenfatning af de foregående analyser i tre paradokser og afsluttes med en diskussion af de betingelser og udfordringer, som paradokserne udgør for forsvarsplanlægning og den bredere strategiske dialog i Danmark om brugen og indretningen af fremtidig dansk landmagt. Det følgende er altså mere en ramme for fortsat diskussion end en forsvarspolitik facitliste.

6.1 Tre paradokser for organisering af landmagt

De analyserede udviklingstræk og tendenser med hensyn til landmagt – herunder dansk landmagt – kan sammenfattes i tre paradokser. Hvilke erfaringer og lektier man drager i forbindelse med dem, og hvordan man vælger at behandle dem, hver især og sammen, er

afgørende for dansk forsvarsplanlægning og udviklingen af fremtidig dansk landmagt. Som ægte paradokser er der tale om problemer, der ikke kan løses. Man kan kun forholde sig til paradokserne og afbøde deres konsekvenser.

- Paradoks 1: Uforudsigelighed

Verden fremstilles i stigende grad som uforudsigelig, kompleks og i hastig forandring. I forbindelse med international forsvarsplanlægning har det betydet et pres hen imod organisering af ekspeditionsstyrker på højt beredskab. Disse styrker skal være klar til hurtig reaktion og være forberedt på samtidig at kunne gennemføre operationer indenfor hele konfliktspektret. De skal med andre ord kunne udøve vold, samtidig med at de udøver kontrol. Samtidig, fleksibilitet og hastighed i handling kombineret med et styrket informations- og vidensniveau er forsøg på at leve med uforudsigelighedsparadokset.

- Paradoks 2: Risikabel militærteknologisk udvikling

Vestlige landmilitære styrker har undergået en markant – og dyr – teknologisk udvikling. Den har gjort dem mindre og markant bedre til at kæmpe, men ikke nødvendigvis bedre til at vinde. Flere af de særlige kendetegn, der gør landmagt effektiv, fungerer kun i kraft af tæthed og volumen, hvorimod målsætningerne for den militærteknologiske udvikling er at skabe afstand og reduceret volumen. Meget koncept- og doktrinudvikling – herunder ideen om det menneskelige domæne – er et forsøg på at organisere sig på en måde, så også teknologi kan bruges til at opnå viden om og påvirke komplekse menneskelige relationer og dermed reducere de risici, der er indeholdt i den militærteknologiske udvikling.

- Paradoks 3: Stigende efterspørgsel – faldende udbud

Konventionelle operationer, hybride konfliktformer og fortsatte stabiliseringsindsatser skaber tilsammen en øget og mere varieret efterspørgsel efter de egenskaber, der kendetegner landmagt. Den økonomiske og teknologiske udvikling har tilsammen reduceret hvis ikke kvaliteten, så i hvert fald kvantiteten af udbuddet. Øget og kraftigt intensiveret operativt internationalt samarbejde som eksempelvis NATO's VJTF-koncept, den øgede betydning af partnerskabssamarbejde, kapacitetsopbygning, specialisering samt generel internationalisering af vestlige militære styrker er alle forsøgsvisе løsninger på det paradoks.

6.2 Hellere lille og vågen...

Dansk forsvarsplanlægning og organisering af dansk landmagt må forholde sig til de tre paradokser og ikke mindst forholde sig til, hvordan andre forholder sig til dem. I forlængelse

af de seneste 25 års internationale operationer indgik et bredt flertal i Folketinget i 2012 et nyt forsvarsforlig for perioden 2013-2017. For hæren betød det reduktion og omorganisering, således at kernen i den danske hær i dag er bataljonskampgrupper. Ideen er, at hæren organiseres om tre stående bataljonskampgrupper på forskelligt beredskab. En bataljonskampgruppe er i sin natur modulært opbygget, således at enkelte enheder som en pakke LEGO-klodser fleksibelt kan kombineres, afhængigt af opgavens karakter, mandat og øvrige samarbejdspartnere, i en skræddersyet taskforce. Dermed kan hæren anvendes rollespecialiseret, eksempelvis med kampvogne, logistik- eller kommunikationsenheder eller andre specifikke kapaciteter, eller den kan indgå med en mere helstøbt bataljonskampgruppe. Med den nuværende struktur er forventningen, at hæren skal kunne udsende tre rotationer. En længerevarende udsendelse kræver derfor hurtig politisk beslutning om yderligere ressourcer.

Organiseringen opretholder således et fleksibelt beredskab, men det sker på bekostning af redundans, og bredden i hærens enhedstyper opretholdes på bekostning af antallet af enheder. Det vil således være udfordrende, hvis overhovedet muligt, at udsende mere end én bataljonskampgruppe samtidigt. Tilsvarende lever Danmark ikke op til NATO's styrkemål, da hæren med lidt under 7.000 soldater (inkl. personel under uddannelse) ikke er i stand til at opstille en brigade indenfor seks måneder.¹⁰⁶ Samtidig mangler hæren flere af de våbengrene, der ifølge NATO-standarder knytter sig til en brigade, og dermed kan hæren ikke leve op til NATO's styrkemål. Med et øget fokus på konventionelle kapaciteter i NATO's forsvarsplanlægning risikerer disse mangler at få øgede alliancepolitiske konsekvenser. Flexibiliteten i hærens beredskab udfordres endvidere af NATO's VJTF-samarbejde, hvor det kan forventes, at Danmark vil tilmelde en bataljonskampgruppe, som skal være på fem dages beredskab i 2017. Det stiller store krav til enheden og den logistiske forberedelse i beredskabsperioden, men også før og efter 2017 vil det høje beredskab have konsekvenser for hærens samlede kapaciteter og dermed også for muligheden for både at bygge relationer til partnere og ikke mindst at deployere et bidrag i tilfælde af en mission, der ikke involverer VJTF, eksempelvis i FN-regi.

Mere end to årtiers aktive anvendelse af danske hærenheder har givet hæren omfattende erfaring. En udfordring i den forbindelse, som også er et spørgsmål om hærens grundlæggende selvforståelse, er, i hvor høj grad (hvilke) erfaringer fra 2000'ernes stabiliseringsoperationer bør finde anvendelse, efterhånden som hæren og forsvaret bevæger sig ind i en ny æra efter Afghanistan.¹⁰⁷ Ligesom for andre vestlige militære styrker er

spørgsmålet, hvordan man kombinerer et traditionelt fokus på brug af magt med et fokus på at opbygge, fastholde og udøve kontrol.

Samlet set har udviklingen i de sidste 20 år betydet, at Danmark har en hær, der stadig er kampvant, og som har arbejdet hurtigt med at tilpasse sig nye operationer – og nye reorganiseringer. Det arbejde har vist et behov for yderligere udvikling af kompetencer til at løse opgaver i komplekse operationsmiljøer. Samtidig har 2000'ernes operationer udkrystalliseret bataljonskampgruppen som organisatorisk omdrejningspunkt. Endvidere betyder den reducerede mængde af personale, at mindre udsendelser, ofte af højt specialiseret personale – som fx den nuværende træningsmission i Irak – truer med at underminere muligheden for fortsat at deployere og opretholde kampgruppen i sin helhed i en anden operation. Endelig udfordres den organisation af modsatrettede missionstendenser, hvor et krav om at bidrage til konventionel afskrækkelse i NATO skal kombineres med et fastholdt fokus på hurtig krisestyringsindsats såvel som med et potentielt behov for længerevarende stabiliseringsindsatser.

Sådan ser dansk landmagt ud i dag. En erfaren, lille styrke, der er fleksibel, kampvant og organiseret til i et kort tidsrum at kunne deployere til og med en bataljonskampgruppe. Hvordan den organisation, og de politiske beslutningstagere bag den, kan forholde sig til den her skitserede udvikling og paradokserne for fremtidig landmagt, er emnet i det følgende.

6.3 Hvad skal det nytte? Landmagts politiske betydning i dag

Hvordan sikrer man bedst muligt, at dansk landmagt også fremover kan bidrage til at understøtte danske politiske målsætninger, og hvordan kan man håndtere de udfordringer, der følger af de tre paradokser, der er beskrevet ovenfor?

Dansk landmilitær magt er i dag en lille samling LEGO-klodser. Samtidig er kvaliteten af danske landmilitære LEGO-klodser – af dansk landmagt – steget. Selvom der hverken er megen bredde eller dybde, og selvom der mangler visse kapaciteter, er danske landmilitære enheder mere erfarne, bedre uddannede og i besiddelse af bedre materiel end længe, om nogen sinde.

Enhederne indgår i et vestligt internationalt system af enkeltdele, som tilsammen giver sine politiske beslutningstagere nogle umiddelbare effekter. Landmagt, organiseret og standardiseret i NATO, afskrækker og giver mulighed for i fællesskab at anvende landmagt – og sammen forsøge at opnå de specifikke målsætninger, landmagt kan. Landmagt er i sidste

ende uomgængelig for at vinde krige, og hvis den er indrettet og styret ordentligt, også uomgængelig for at vinde freden. Landmagt skaber den kontrol, der er nødvendig for at realisere politiske målsætninger.

Samtidig med kvalitetsstigningen er prisen på dansk landmilitær magt også steget. Omkostningerne ved opstilling og deployering af landmilitære enheder er stigende. Hertil kommer de risici for ekstra omkostninger, der er forbundet med at anvende landmilitær magt. Men også efterspørgslen er stigende – både den funktionelle efterspørgsel, som stammer fra trusler og udfordringer, og den politiske efterspørgsel, som stammer fra danske allierede og partnere. Tilsammen skaber de et pres for, at Danmark udbyder og videreudvikler relevante landmilitære enheder, der kan håndtere de udfordringer og indgå i de typer af operationer, som er beskrevet ovenfor.

At kunne operere samtidigt i hele konfliktspektret, at kunne deployere med kortere og kortere varsel, at kunne samarbejde med internationale civile og militære partnere og også kunne uddanne og træne andre er store krav. Det stiller derfor store krav ikke kun til hæren og forsvaret, men også til de politiske beslutningstagere, der skal skabe rammerne for fremtidens danske landmagt.

6.4 Vidensformer og indretning af fremtidig dansk landmagt

I et fremadrettet perspektiv ser rapporten derfor ikke kun udfordringerne som et spørgsmål om antal, hardware og materiel, men også om ideer og vidensrelationer. Ideer og vidensrelationer er forudsætninger for at kunne træffe de rigtige valg med hensyn til en udfordrende og kompleks fremtid. Det er med andre ord nødvendigt, at man tænker bredt, tænker sammen og tænker hurtigt.

Hæren skal derfor være i stand til at tænke *bredt*. Det stiller krav om at kunne følge, udnytte og bidrage til den viden, der produceres i omverdenen. Det gælder internationalt med hensyn til tendenser, konceptudvikling og doktrinudvikling, og det gælder i Danmark med hensyn til tænkningen i andre værn, hos myndigheder og på ministerielt niveau såvel som hos andre civile parter og partnere. Og det stiller samtidig krav til et fokus på træning, uddannelse og fortsat kompetenceudvikling for hærens personale. Tilsammen medvirker de to elementer til at skabe de bedste betingelser – den bedste viden – om udvikling med hensyn til materiel, teknologi og konflikttyper. Dermed skabes et grundlag for at træffe stadig sværere beslutninger om både indretning og investeringer.

Hæren skal også være i stand til at tænke *sammen*. Det er nødvendigt altid at tænke partnere ind i forbindelse med centrale beslutninger – horisontalt såvel som vertikalt. Da den gensidige afhængighed af partnere er stigende, vil øget samordning af nationale kapaciteter i det internationale forsvarssamarbejde blive endnu mere vigtigt i fremtiden. Alle valg – og nødvendigvis også fravalg – vedrørende partnersamarbejde bliver strategiske. Derfor er der en selvstændig pointe i, og stigende gevinst ved, at være god til og fokuseret på samarbejde. Det tætte dansk-britiske samarbejde er et udtryk for dette og placerer Danmark centralt i det forsvarspolitiske netværk i Europa. Men tendensen går imod endnu tættere samarbejde i Europa, så betydningen og værdien af samarbejdsrelationer skal konstant vurderes – med hensyn til organisation, materiel og doktrin.

Endelig skal hæren være i stand til at tænke *hurtigt*. At være en lille organisation giver mange udfordringer, men indebærer i det mindste en komparativ fordel, og det er den fleksibilitet, der følger af at være lille. Det betyder, at beslutninger – om materiel, organisering, doktrin og deployering – ideelt set bør kunne tages og implementeres hurtigt. Flexibilitet er en styrke i en verden, hvor krav om hurtig handling i forbindelse med uforudsigelige begivenheder vægtes højt. Men det forudsætter, at hele den forsvarspolitiske styringskæde til og med det politiske niveau prioriterer fleksibilitet.

Samlet set skaber de udviklingstendenser og paradokser, der er beskrevet i denne rapport, et alvorligt krydspres for hæren, der som organisation både på kort og på længere sigt – og med få ressourcer – skal forholde sig til flere former for kompleksitet og modsatrettet efterspørgsel efter dansk landmagt. Dermed står hæren overfor en række konkrete krav, afvejninger og prioriteter, ikke mindst hvad angår indretning, organisering og materiel. Det har ikke været denne rapport's opgave at komme med svar og anbefalinger vedrørende disse konkrete valg. Svar og anbefalinger med hensyn til disse konkrete valg må være resultatet af en politisk, strategisk og militærfaglig beslutningsproces. Rapportens opgave har været at udfolde de betingelser og udfordringer, der definerer rammerne for dansk landmagt, og dermed bidrage til den politiske, strategiske og militærfaglige debat om landmagt i Danmark.

7. Noter

- ¹ Mikkel Vedby Rasmussen, *Den gode krig* (København, Gyldendal, 2011).
- ² Mikkel Vedby Rasmussen et al., *Ukrainekrisen* (København: Center for Militære Studier, Københavns Universitet, 2014).
- ³ Rasmussen et al., *Ukrainekrisen*.
- ⁴ U.S. Department of Defense, *Quadrennial Defense Review* (2014).
http://archive.defense.gov/pubs/2014_Quadrennial_Defense_Review.pdf (05.11.2015)
- ⁵ Henrik Breitenbauch, *Uendelig krig? Danmark, samtænkning og stabilisering af globale konflikter* (København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2015).
- ⁶ Se mere til SIPRIs definitioner på <http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions> (05.11.2015)
- ⁷ Joshua S. Goldstein, *Winning the War on War: The Decline of Armed Conflict Worldwide* (London: Plume, 2012).
- ⁸ Breitenbauch, *Uendelig krig?*; Andrew Mack et al., *Human Security Report 2013. The Decline in Global Violence: Evidence, Explanation, and Contestation* (Canada: Human Security Research Group, Simon Fraser University, 2013).
- ⁹ UNHCR, *UNHCR Global Trends: Forced Displacement in 2014*. <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/opendocPDFViewer.html?docid=556725e69&query=global%20trends> (05.11.2015)
- ¹⁰ Michael E. O'Hanlon, *The Future of Land Warfare* (USA: Brookings Institution Press, 2015), 8.
- ¹¹ Stockholm International Peace Research Institute, *SIPRI Yearbook 2015. Armaments, Disarmament and International Security* (Stockholm: Oxford University Press, 2015).
<http://www.sipri.org/yearbook/2015/downloadable-files/sipri-yearbook-2015-summary-pdf> (05.11.2015)
- ¹² O'Hanlon, *The Future of Land Warfare*, 2.
- ¹³ NATO. "Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation". <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf> (05.11.2015)
- ¹⁴ Forsvarsministeriet, "Lov om forsvarets formål, opgaver og organisation m.v.", 27. februar 2001, § 8.
<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=6294> (05.11.2015)
- ¹⁵ Lars Bo Kaspersen, *Sociology of War* (København: Elsevier Ltd, 2015), 407.
- ¹⁶ Antoine Lecerf, "Land Warfare" in *Oxford Handbook of War*, ed. Boyer, Yves and Lindley-French, Julian (Great Britain: Oxford University Press, 2012), 417-18.
- ¹⁷ Lukas Milevski, "Fortissimus Inter Pares: The Utility of Landpower in Grand Strategy," *Parameters* (2012): 10.
- ¹⁸ Christopher Tuck, *Understanding Land Warfare* (USA: Routledge, 2014), 16.
- ¹⁹ For en diskussion af forskellige fredsopfattelser se Mikkel Vedby Rasmussen, "Nederlagets ulidelige lethed" in *Danmark i krig*, ed. Kristian Sjøby Kristensen (København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2013), 231-245.

- ²⁰ Milevski, "Fortissimus Inter Pares: The Utility of Landpower in Grand Strategy," 6.
- ²¹ Et aktuelt eksempel er den amerikanske beslutning om at præpositionere landmiltært materiel på NATO's østlige medlemmers territorie. Se Eric Schmitt and Steven Lee Myers, "U.S. Is Poised to Put Heavy Weaponry in Eastern Europe," *New York Times*, June 13, 2015, http://www.nytimes.com/2015/06/14/world/europe/us-poised-to-put-heavy-weaponry-in-east-europe.html?_r=0 (05.11.2015)
- ²² Rupert Smith, *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World* (United Kingdom: Allen Lane, 2005); Breitenbauch, *Uendelig krig?*
- ²³ Se fx Madely R. Creedon Assistant Secretary of Defense for Global Strategic Affairs' bemærkninger 15. november 2011; "Space and Cyber: Shared Challenges, Shared Opportunities, Edited Remarks to the USSTRATCOM Cyber and Space Symposium", *Strategic Studies Quarterly*, spring 2012 (2012): 3-8.
- ²⁴ U.S. Army Headquarters, TRADOC Pamphlet 535-3-1, *The U.S. Army Operating Concept: Win in a Complex World* (2014). <http://www.tradoc.army.mil/tpubs/pams/tp525-3-1.pdf> (05.11.2015)
- ²⁵ U.S. Army Headquarters, TRADOC Pamphlet 535-3-1, *The U.S. Army Operating Concept: Win in a Complex World* (2014). <http://www.tradoc.army.mil/tpubs/pams/tp525-3-1.pdf> (05.11.2015)
- ²⁶ "Human Terrain is defined as 'characterizing cultural, anthropological, and ethnographic information about the human population and interactions within the joint operations area'." UK Army Headquarters, Directorate of Force Development, *AGILE WARRIOR Report 2013/2014* (UK: UK Army Headquarters, 20xx), 14-15.
- ²⁷ Raymond T. Odierno et al., *Strategic Landpower, Winning the Clash of Wills* (USA: TRADOC, 2013). <http://www.tradoc.army.mil/FrontPageContent/Docs/Strategic%20Landpower%20White%20Paper.pdf> (05.11.2015)
- ²⁸ Raymond T. Odierno et al., *Strategic Landpower, Winning the Clash of Wills* (USA: TRADOC, 2013). <http://www.tradoc.army.mil/FrontPageContent/Docs/Strategic%20Landpower%20White%20Paper.pdf> (05.11.2015)
- ²⁹ Department of the Army, *ADP 3-0 Unified Land Operations* (Washington, DC: Headquarters, Department of the Army, 2011), 2. http://armypubs.army.mil/doctrine/DR_pubs/dr_a/pdf/adp3_0.pdf (05.11.2015) Tanken er et ekko af 1990ernes idé om 'Three-Block Warfare' i Marinekorpset.
- ³⁰ Huba Wass De Czege, "The Military Power to Deter, Defend, Enforce, and Pacify" in *American Grand Strategy and The Future of U.S. Landpower*, ed. Da Silva, Joseph et al. (USA: United States Army War College Press, 2015), 95-133.
- ³¹ David E. Johnson et al., *The 2008 Battle of Sadr City* (USA: RAND Corporation, 2011).
- ³² Chris Carroll, "Odierno: 'Military risk is accumulating exponentially'," *Stars and Stripes*, October 14, 2014. <http://www.stripes.com/odierno-military-risk-is-accumulating-exponentially-1.308264> (05.11.2015)
- ³³ For et godt eksempel på en praktisk trend-analyse se fx UK Ministry of Defence, Development, Concepts and Doctrine Centre, *Strategic Trends Programme: Global Strategic Trends – Out to 2045* (United Kingdom: Ministry of Defence, UK, 2014). https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/348164/20140821_DCDC_GST_5_Web_Secured.pdf (05.11.2015)

- ³⁴ Peter Viggo Jakobsen og Karsten Jakob Møller, "Good News: Libya and the Danish Way of War," in *Danish Foreign Policy Yearbook 2012*, ed. Nanna Hvidt og Hans Mouritzen (København: DIIS, 2013), 106-130. http://pure.diiis.dk/ws/files/61400/Yearbook_2012_Web.pdf (05.11.2015)
- ³⁵ Anders Wivel, "Danmarks militære aktivisme" in *Danmark i krig*, ed. Kristian Sjøby Kristensen (København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2013), 27-51.
- ³⁶ Forsvarsministeriet, "Aftale på forsvarsområdet 2013-2017", København, 30. november 2012. http://www.fmn.dk/videnom/Documents/Aftale_paa_forsvarsomraadet_2013-2017a.pdf (05.11.2015)
- ³⁷ Forsvarsministeriet, "Wammen: Vi er nu klar med træningsbidrag til Irak", *fmn.dk*, 21. november 2014. <http://www.fmn.dk/nyheder/Pages/Wammen-Vi-er-nu-klar-med-traeningsbidrag-til-Irak.aspx> (05.11.2015)
- ³⁸ Ud fra CMS' elitesurvey fra 2014 er der i hvert fald intet der tyder på et fundamentalt skifte i dansk udenrigspolitik. 75 procent af respondenterne indikerer at en aktivistisk udenrigs- og sikkerhedspolitik er svaret på fremtidige udfordringer. Kristian Sjøby Kristensen et al, *Sikkerhedspolitisk barometer: CMS Survey 2015* (København: Center for Militære Studier, Københavnsuniversitet, 2015). http://cms.polsci.ku.dk/publikationer/cmssurvey15/Sikkerhedspolitisk_Barometer2015.pdf (05.11.2015)
- ³⁹ National Intelligence Council, *Global Trends 2030: Alternative worlds*, (USA: december 2012), 62-72. <https://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf> (05.11.2015)
- ⁴⁰ Rasmussen et al., *Ukrainekrisen*, 18-19.
- ⁴¹ Forsvarets Efterretningstjeneste, *Efterretningsmæssig Risikovurdering 2014* (København: Forsvarets Efterretningstjeneste, 2014).
- ⁴² National Intelligence Council, *Global Trends 2030: Alternative worlds*, 27-30.
- ⁴³ UK Ministry of Defence, DCDC, *Strategic Trends Programme: Global Strategic Trends – Out to 2045*, 17.
- ⁴⁴ US Army Headquarters, *The U.S. Army Operating Concept: Win in a Complex World*, 10-12, pkt. 2-3 b, (5).
- ⁴⁵ UK Army Headquarters, Directorate of Force Development, *AGILE WARRIOR Report 2013/2014*, 30, pkt. 7.
- ⁴⁶ William Saletan, "Civilian Deaths in Gaza", *Slate*, 11. juli 2014. http://www.slate.com/articles/news_and_politics/frame_game/2014/07/gaza_civilian_casualties_a_closer_look_at_the_death_toll_israel_s_warnings.html (05.11.2015)
- ⁴⁷ UK Army Headquarters, Directorate of Force Development, *AGILE WARRIOR Report 2013/2014*, 28-29
- ⁴⁸ Se fx Theo Farrell, Frans Osinga and James A. Russell (ed.), *Military Adaptation in Afghanistan* (United States of America: Stanford University Press, 2013).
- ⁴⁹ Prime Minister's Office, Downing Street 10, "UK–France Summit 2010 Declaration on Defence and Security Co-operation," 2. november 2010. <https://www.gov.uk/government/news/uk-france-summit-2010-declaration-on-defence-and-security-co-operation> (05.11.2015)
- ⁵⁰ NATO, "Wales Summit Declaration", 5. september 2014, pkt. 8. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (05.11.2015)

- ⁵¹ Forsvarsministeriet, "Forsvarsministeren til NATO-topmøde i Wales", *fmn.dk*, 4. september 2014. <http://www.fmn.dk/nyheder/Pages/Forsvarsministeren-til-NATO-topmoede-i-Wales.aspx> (05.11.2015)
- ⁵² Forsvarsministeriet, "Forsvarsministeren til NATO-topmøde i Wales", *fmn.dk*, 4. september 2014. <http://www.fmn.dk/nyheder/Pages/Forsvarsministeren-til-NATO-topmoede-i-Wales.aspx> (05.11.2015)
- ⁵³ Forsvarsministeriet, "Aftale på forsvarsområdet 2013-2017", 2.
- ⁵⁴ Tale på RUSI af Sir David Richards, UK Chief of Defense, 'Armed forces and ministry of defense reform,' 17. december 2012, <https://www.gov.uk/government/speeches/chief-of-the-defence-staff-general-sir-david-richards-speech-to-the-royal-united-services-institute-rusi-17-december-2012> (05.11.2015)
- ⁵⁵ Centre interarmées de concepts, de doctrines et d'expérimentations, "Combined Joint Expeditionary Force User Guide." 20. november 2012 (2012): 1-2, pkt. 104, http://www.cicde.defense.gouv.fr/IMG/pdf/20121218_np_cicde_dcdd_cjef-user-guide.pdf (05.11.2015)
- ⁵⁶ For kritik af EU battlegroups og NATO's NRF koncept se hhv. Judy Dempsey, "The depressing saga of EU's battlegroups", 19. december 2013, <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=53975> (05.11.2015) ; og Jens Ringsmose "Caught between strategic visions: NATO's rapid reaction force," i *The future of NATO : Regional Defense and Global Security*, ed. A. Micha & P. Hilde (University of Michigan Press, 2014), 155-175.
- ⁵⁷ Breitenbauch, *Uendelig krig?*
- ⁵⁸ Se fx U.S. Army Headquarters, *The U.S. Army Operating Concept: Win in a Complex World*
- ⁵⁹ Douglas Macgregor, "Strategic Means: Building an Army for an Era of Strategic Uncertainty," i *American Grand Strategy and The Future of U.S. Landpower*, ed. Joseph Da Silva et al. (USA: United States Army War College Press, 2015), 153.
- ⁶⁰ Linda Robinson et al., *Improving Strategic Competence. Lessons from 13 Years of War* (USA: Rand Corporation, 2014), 29-30, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR800/RR816/RAND_RR816.pdf (05.11.2015)
- ⁶¹ Kristian Sjøby Kristensen and Esben Salling Larsen, *At lære for at vinde. Om dansk militær erfaringsudnyttelse i internationale operationer*, (København: Center for Militære Studier, marts 2010).
- ⁶² Frank G. Hoffman, "Hybrid Warfare and Challenges," *Small Wars Journal* 55, (1st quarter 2009); Frank G. Hoffmann, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars* (USA: Potomac Institute for Policy Studies, December 2007), http://www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf (05.11.2015)
- ⁶³ U.S. Army Chief of Staff General Raymond T. Odierno, "The U.S. Army in a time of transition," *Foreign Affairs* May/June 2012 issue (2012), <http://www.foreignaffairs.com/articles/137423/raymond-t-odierno/the-us-army-in-a-time-of-transition>. (05.11.2015)
- ⁶⁴ Rasmussen et al. *Ukrainekrisen*.
- ⁶⁵ Katarzyna Zysk, "Back to Basics? NATO and Article Five post-Ukraine," in *Trends and Threats. NATO in the 21st Century*, ed. Ann-Sofie Dahl, (København: Centre for Military Studies, 2014), 5.

- ⁶⁶ Dan Parsons, "Odierno Calls for Expeditionary Army After Afghanistan," *National Defense Magazine*, 22. oktober 2013, <http://www.nationaldefensemagazine.org/blog/Lists/Posts/Post.aspx?List=7c996cd7-cbb4-4018-baf8-8825eada7aa2&ID=1310> (05.11.2015)
- ⁶⁷ Michael Shurkin, *France's War in Mali. Lessons for an Expeditionary Army* (USA: RAND Corporation, 2014).
- ⁶⁸ Shurkin, *France's War in Mali. Lessons for an Expeditionary Army*, 9-12
- ⁶⁹ Shurkin, *France's War in Mali. Lessons for an Expeditionary Army*, 36
- ⁷⁰ Shurkin, *France's War in Mali. Lessons for an Expeditionary Army*, 13
- ⁷¹ Michael Gallagher et al., "The Complexity Trap," *Parameters* 42 (Spring 2012), 5-16.
- ⁷² Rasmussen et al. *Ukrainekrisen*, 44-48.
- ⁷³ Bygger på offentligt materiale fra Hærstaben og Forsvarsministeriet samt; Jørgen Bæk Simonsen og Kjeld Hillingsø, "Irakkriegen," *Den Store Danske*, http://www.denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Mellem%C3%B8sten/Iraks_historie/Irakkriegen (05.11.2015)
- ⁷⁴ Simonsen & Hillingsø, "Irakkriegen,"
- ⁷⁵ Forsvarsministeriet, "Aftale på forsvarsområdet 2013-2017" http://www.fmn.dk/videnom/Documents/Aftale_paa_forsvarsomraadet_2013-2017a.pdf (05.11.2015)
- ⁷⁶ Shurkin, *France's War in Mali. Lessons for an Expeditionary Army*
- ⁷⁷ Defence Committee, House of Commons, *Future Army 2020*, 29. januar 2014 (2014): 27, pkt. 36. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmselect/cmdfence/576/576.pdf> (05.11.2015)
- ⁷⁸ Se også Esben Salling Larsen et al., *En analyse af vilkår for dansk forsvarspolitik – strategiske valg 2012* (København: Center for Militære Studier, 2012), 20-14. <http://cms.polsci.ku.dk/publikationer/enanalyseafvilkaarfordanskforsvarspolitik/stovlerapport-download/danskforsvarspolitik.pdf> (05.11.2015)
- ⁷⁹ Ambassade de France à Copenhague, "Militær samarbejdsaftale mellem Frankrig og Danmark," 18. juni 2014, http://www.ambafrance-dk.org/IMG/pdf/LOI_Danemark_version_Uk_signee.pdf (05.11.2015)
- ⁸⁰ Forsvarsministeriet, "Memorandum of understanding between the Ministry of Defense of the Kingdom of Denmark and the Ministry of Defense of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland on the enhancement of bilateral defense and security cooperation," (2012), http://www.fmn.dk/nyheder/Documents/UK-DK_memorandumofunderstanding2012.pdf (05.11.2015)
- ⁸¹ Mikkel Vedby Rasmussen et al., *Sikkerhedspolitisk barometer: CMS Survey 2014* (København: Center for Militære Studier, januar 2014)
- ⁸² Kristian Sjøby Kristensen, "Med Storbritannien i krig – om britisk-dansk militært samarbejde og dets konsekvenser," i *Økonomi & Politik* 87:1 (2014): 16-25
- ⁸³ "Danmark udbygger militært samarbejde med baltiske lande," *Information*, 5. februar 2015. <http://www.information.dk/telegram/523574> (05.11.2015)

- ⁸⁴ Forsvarsministeriet, "Forsvarsministeren til NATO-topmøde i Wales," 4. september 2014, <http://www.fmn.dk/nyheder/Pages/Forsvarsministeren-til-NATO-topmoede-i-Wales.aspx>
- ⁸⁵ NATO, "Wales Summit Declaration," 5. september 2014. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (05.11.2015)
- ⁸⁶ Ministry of Defence and The Rt Hon Michael Fallon MP, "UK to increase contribution to NATO task force," 8. juni 2015, <https://www.gov.uk/government/news/uk-to-increase-contribution-to-nato-task-force> (05.11.2015)
- ⁸⁷ Fx David S. Yost, "The NATO Capabilities Gap and the European Union," *Survival* 42:4 (2000-2001): 97-128
- ⁸⁸ Kristensen, "Med Storbritannien i krig – om britisk-dansk militært samarbejde og dets konsekvenser,"²⁰
- ⁸⁹ Jakobsen & Møller, "Good News: Libya and the Danish Way of War"
- ⁹⁰ Peter Viggo Jakobsen, "Slaget om kampvognene," *Jyllandsposten*, 11. juni 2007
- ⁹¹ Ekspertgruppen for forsvaret av Norge, *Et fælles løft*, (Norge: Forsvarsdepartementet, 2015), 50. <https://blogg.regjeringen.no/annedivi/files/2015/03/2015-04-27-Et-Felles-L%C3%B8ft-webversjon.pdf> (05.11.2015)
- ⁹² Citeret i Martin Edmonds, "Augustine's Laws: Norman Augustine," *Defense & Security Analysis*, 21:1 (2005): 111-114, <http://www.tandfonline.com.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/pdf/10.1080/1475179052000341542> (05.11.2015)
- ⁹³ Ekspertgruppen for forsvaret av Norge, *Et fælles løft*, 48
- ⁹⁴ Stuart Croft & Peter Dorman et al., *Britain and Defence, 1945-2000: A Policy Re-evaluation*, (United Kingdom: Taylor & Francis Ltd, 2001), 115
- ⁹⁵ N. Davies et al., "Defense Economic Research Paper. Intergenerational Equipment Cost Escalation". *UK Government*, 2012. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/280041/18_december_2012.pdf (05.11.2015)
- ⁹⁶ "Pentagon: Cost of outfitting soldiers soars", (2007), på bl.a. <https://news.google.com/newspapers?nid=1916&dat=20071003&id=Sg9JAAAAIBAJ&sjid=igUNAAAAIBAJ&pg=4643,3954538&hl=da> (05.11.2015)
- ⁹⁷ Gary Schaub, Jr. et al., *Long Time Coming: Developing and Integrating UAVs into the American, British, French, and Danish Armed Forces* (København: Center for Militære Studier, marts 2014).
- ⁹⁸ Christian Mölling, "Europe without Defence," *Stiftung Wissenschaft und Politik* (2011). http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2011C38_mlg_ks.pdf (05.11.2015)
- ⁹⁹ Charles Barry & Hans Binnendijk, "Widening Gaps in U.S. and European Defense Capabilities and Cooperation," *Transatlantic Current* (2012). http://transatlanticrelations.org/sites/default/files/Widening_gaps_binnendijk.pdf (05.11.2015)
- ¹⁰⁰ Forsvarskommissionen af 2008, *Dansk Forsvar, Globalt Engagement*, (København: Forsvarsministeriet, 2009), 179, <http://www.fmn.dk/videnom/Documents/Hovedbind-FKOM-2008-beretning.pdf> (05.11.2015)

¹⁰¹ Estimat af CMS på baggrund af årlige normtal udleveret af Hærstaben

¹⁰² Udarbejdet af CMS på baggrund af tal fra Forsvarsministeriet

¹⁰³ Arthur K. Cebrowski & John H. Garstka, "Network-Centric Warfare: Its Origin and Future," *Proceedings Magazine* 124:1 (1998), <http://www.usni.org/magazines/proceedings/1998-01/network-centric-warfare-its-origin-and-future> (05.11.2015)

¹⁰⁴ Se fx Breitenbauch, *Uendelig krig?* om Vestens – og Danmarks – udfordringer med at stabilisere skrøbelige stater. Militær kultur og tradition nævnes også ofte som en forklaring på hvorfor Vestlige – og i særdeleshed amerikanske – militære styrker er fokuserede på umiddelbar effekt, fremfor politisk gevinst; Russel F. Weigley. *The American Way of War* (Bloomington: Indiana University Press, 1977)

¹⁰⁵ Se fx Barry & Binnendjik, "Widening Gaps in U.S. and European Defense Capabilities and Cooperation"

¹⁰⁶ NATO DOCUMENT C-M(2014)0027 (DE-OVERVIEW), "NATO DEFENCE PLANNING CAPABILITY REVIEW 2013/2014, DENMARK, OVERVIEW", 22. maj 2014 (2014): 3, pkt. 7. <http://www.fmn.dk/nyheder/Documents/Overview-NATOs-oversigt-over-Danmarks-forsvarspolitiske-indsats.pdf> (05.11.2015)

¹⁰⁷ Kristensen & Larsen, *At lære for at vinde: om dansk militær erfaringsudnyttelse i internationale operationer*

8. Litteraturliste

Ambassade de France à Copenhague. "Militær samarbejdsaftale mellem Frankrig og Danmark." 18. juni 2014, http://www.ambafrance-dk.org/IMG/pdf/LOI_Danemark_version_Uk_signee.pdf (05.11.2015)

Barry, Charles & Hans Binnendijk. "Widening Gaps in U.S. and European Defense Capabilities and Cooperation." *Transatlantic Current* (2012). http://transatlanticrelations.org/sites/default/files/Widening_gaps_binnendijk.pdf (05.11.2015)

Breitenbauch, Henrik. *Uendelig krig? Danmark, samtænkning og stabilisering af globale konflikter*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2015.

Carroll, Chris. "Odierno: 'Military risk is accumulating exponentially.'" *Stars and Stripes*, October 14, 2014. <http://www.stripes.com/odierno-military-risk-is-accumulating-exponentially-1.308264> (05.11.2015)

Cebrowski, Arthur K. & John H. Garstka. "Network-Centric Warfare: Its Origin and Future." *Proceedings Magazine* 124:1 (1998). <http://www.usni.org/magazines/proceedings/1998-01/network-centric-warfare-its-origin-and-future> (05.11.2015)

Centre interarmées de concepts, de doctrines et d'expérimentations. "Combined Joint Expeditionary Force User Guide." 20. november 2012 (2012): 1-2, pkt. 104. http://www.cicde.defense.gouv.fr/IMG/pdf/20121218_np_cicde_dcde_cjef-user-guide.pdf (05.11.2015)

Croft, Stuart & Peter Dorman et al. *Britain and Defence, 1945-2000: A Policy Re-evaluation*. United Kingdom: Taylor & Francis Ltd, 2001.

"Danmark udbygger militært samarbejde med baltiske lande." *Information*, 5. februar 2015. <http://www.information.dk/telegram/523574> (05.11.2015)

Davies, N. et al. "Defense Economic Research Paper. Intergenerational Equipment Cost Escalation." *UK Government*, 2012. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/280041/18_deember_2012.pdf (05.11.2015)

De Czege, Huba Wass. "The Military Power to Deter, Defend, Enforce, and Pacify" in *American Grand Strategy and The Future of U.S. Landpower*, edited by Joseph Da Silva et al. USA: United States Army War College Press, 2015.

Defence Committee, House of Commons. *Future Army 2020*, 29. januar 2014 (2014): 27, pkt. 36. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmselect/cmdfence/576/576.pdf> (05.11.2015)

- Dempsey, Judy. "The depressing saga of EU's battlegroups." 19. december 2013. <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=53975> (05.11.2015)
- Department of the Army. *ADP 3-0 Unified Land Operations*. Washington, DC: Headquarters, Department of the Army, 2011. http://armypubs.army.mil/doctrine/DR_pubs/dr_a/pdf/adp3_0.pdf (05.11.2015)
- Edmonds, Martin. "Augustine's Laws: Norman Augustine." *Defense & Security Analysis*, 21:1 (2005): 111-114, <http://www.tandfonline.com.ep.fjernadgang.kb.dk/doi/pdf/10.1080/1475179052000341542> (05.11.2015)
- Ekspertgruppen for forsvaret av Norge. *Et fælles løft*. Norge: Forsvarsdepartementet, 2015. <https://blogg.regjeringen.no/annedivi/files/2015/03/2015-04-27-Et-Felles-L%C3%B8ft-webversjon.pdf> (05.11.2015)
- Farrell, Theo, Frans Osinga and James A. Russell, eds. *Military Adaptation in Afghanistan*. United States of America: Stanford University Press, 2013.
- Forsvarets Efterretningstjeneste. *Efterretningsmæssig Risikovurdering 2014*. København: Forsvarets Efterretningstjeneste, 2014.
- Forsvarskommissionen af 2008. *Dansk Forsvar, Globalt Engagement*. København: Forsvarsministeriet, 2009. <http://www.fmn.dk/videnom/Documents/Hovedbind-FKOM-2008-beretning.pdf> (05.11.2015)
- Forsvarsministeriet. "Aftale på forsvarsområdet 2013-2017." København, 30. november 2012. http://www.fmn.dk/videnom/Documents/Aftale_paa_forsvarsomraadet_2013-2017a.pdf (05.11.2015)
- Forsvarsministeriet. "Forsvarsministeren til NATO-topmøde i Wales." *fmn.dk*, 4. september 2014. <http://www.fmn.dk/nyheder/Pages/Forsvarsministeren-til-NATO-topmoede-i-Wales.aspx> (05.11.2015)
- Forsvarsministeriet. "Lov om forsvarets formål, opgaver og organisation m.v." 27. februar 2001, § 8. <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=6294> (05.11.2015)
- Forsvarsministeriet. "Memorandum of understanding between the Ministry of Defense of the Kingdom of Denmark and the Ministry of Defense of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland on the enhancement of bilateral defense and security cooperation." (2012), http://www.fmn.dk/nyheder/Documents/UK-DK_memurendumofunderstanding2012.pdf (05.11.2015)
- Gallagher, Michael et al. "The Complexity Trap." *Parameters* 42 (Spring 2012).
- Goldstein, Joshua S. *Winning the War on War: The Decline of Armed Conflict Worldwide*. London: Plume, 2012.

Hoffman, Frank G. "Hybrid Warfare and Challenges." *Small Wars Journal* 55 (1st quarter 2009).

Hoffmann, Frank G. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. USA: Potomac Institute for Policy Studies, December 2007.
http://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf
(05.11.2015)

Jakobsen, Peter Viggo & Karsten Jakob Møller. "Good News: Libya and the Danish Way of War." i *Danish Foreign Policy Yearbook 2012*, edited by Nanna Hvidt & Hans Mouritzen. København: DIIS, 2013. http://pure.diis.dk/ws/files/61400/Yearbook_2012_Web.pdf
(05.11.2015)

Jakobsen, Peter Viggo. "Slaget om kampvognene." *Jyllandsposten*, 11. juni 2007.

Johnson, David E. et al. *The 2008 Battle of Sadr City*. USA: RAND Corporation, 2011.

Kaspersen, Lars Bo. *Sociology of War*. København: Elsevier Ltd, 2015.

Kristensen, Kristian Søby. "Med Storbritannien i krig – om britisk-dansk militært samarbejde og dets konsekvenser." i *Økonomi & Politik* 87:1 (2014): 16-25

Kristensen, Kristian Søby & Esben Salling Larsen. *At lære for at vinde. Om dansk militær erfaringsudnyttelse i internationale operationer*. København: Center for Militære Studier, marts 2010.

Kristensen, Kristian Søby et al. *Sikkerhedspolitisk barometer: CMS Survey 2015*. København: Center for Militære Studier, 2015.

Larsen, Esben Salling et al. *En analyse af vilkår for dansk forsvarspolitik – strategiske valg 2012*. København: Center for Militære Studier, 2012.
<http://cms.polsci.ku.dk/publikationer/enanalyseafvilkaarfordanskforsvarspolitik/stovlerapport-download/danskforsvarspolitik.pdf> (05.11.2015)

Lecerf, Antoine. "Land Warfare" in *Oxford Handbook of War*, edited by Boyer, Yves and Lindley-French, Julian. Great Britain: Oxford University Press, 2012.

Macgregor, Douglas. "Strategic Means: Building an Army for an Era of Strategic Uncertainty." i *American Grand Strategy and The Future of U.S. Landpower*, ed. Joseph Da Silva et al. USA: United States Army War College Press, 2015.

Mack, Andrew et al. *Human Security Report 2013. The Decline in Global Violence: Evidence, Explanation, and Contestation*. Canada: Human Security Research Group, Simon Fraser University, 2013.

Milevski, Lukas. "Fortissimus Inter Pares: The Utility of Landpower in Grand Strategy." *Parameters* Sommer 2012 (2012): 10.

Ministry of Defence and The Rt Hon Michael Fallon MP. "UK to increase contribution to NATO task force." 8. juni 2015. <https://www.gov.uk/government/news/uk-to-increase-contribution-to-nato-task-force> (05.11.2015)

Mölling, Christian. "Europe without Defence." *Stiftung Wissenschaft und Politik* (2011). http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2011C38_mlg_ks.pdf (05.11.2015)

National Intelligence Council. *Global Trends 2030: Alternative Worlds*. USA: december 2012. <https://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf> (05.11.2015)

NATO DOCUMENT C-M(2014)0027 (DE-OVERVIEW). "NATO DEFENCE PLANNING CAPABILITY REVIEW 2013/2014, DENMARK, OVERVIEW". 22. maj 2014 (2014): 3, pkt. 7. <http://www.fmn.dk/nyheder/Documents/Overview-NATOs-oversigt-over-Danmarks-forsvarspolitiske-indsats.pdf> (05.11.2015)

NATO. "Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation." <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf> (05.11.2015)

NATO. "Wales Summit Declaration." 5. september 2014. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (05.11.2015)

Odierno, Raymond T., U.S. Army Chief of Staff General. "The U.S. Army in a time of transition." *Foreign Affairs* May/June 2012 issue (2012). <http://www.foreignaffairs.com/articles/137423/raymond-t-odierno/the-us-army-in-a-time-of-transition>. (05.11.2015)

Odierno, Raymond T. et al. *Strategic Landpower, Winning the Clash of Wills*. USA: TRADOC, 2013. <http://www.tradoc.army.mil/FrontPageContent/Docs/Strategic%20Landpower%20White%20Paper.pdf> (05.11.2015)

O'Hanlon, Michael E. *The Future of Land Warfare*. USA: Brookings Institution Press, 2015.

Parsons, Dan. "Odierno Calls for Expeditionary Army After Afghanistan." *National Defense Magazine*, 22. oktober 2013. <http://www.nationaldefensemagazine.org/blog/Lists/Posts/Post.aspx?List=7c996cd7-cbb4-4018-baf8-8825eada7aa2&ID=1310> (05.11.2015)

"Pentagon: Cost of outfitting soldiers soars." (2007). <https://news.google.com/newspapers?nid=1916&dat=20071003&id=Sg9JAAAIBAJ&sjid=igUNAAAIBAJ&pg=4643,3954538&hl=da> (05.11.2015)

Prime Minister's Office, Downing Street 10. "UK–France Summit 2010 Declaration on Defence and Security Co-operation." 2. november 2010.
<https://www.gov.uk/government/news/uk-france-summit-2010-declaration-on-defence-and-security-co-operation> (05.11.2015)

Rasmussen, Mikkel Vedby. *Den gode krig*. København, Gyldendal, 2011.

Rasmussen, Mikkel Vedby et al. *Sikkerhedspolitisk barometer: CMS Survey 2014*. København: Center for Militære Studier, januar 2014.

Rasmussen, Mikkel Vedby et al. *Ukrainekrisen*. København: Center for Militære Studier, juni 2014.

Ringsmose, Jens. "Caught between strategic visions: NATO's rapid reaction force." i *The future of NATO: Regional Defense and Global Security*, edited by. A. Micha & P. Hilde. University of Michigan Press, 2014.

Robinson, Linda et al. *Improving Strategic Competence. Lessons from 13 Years of War*. USA: Rand Corporation, 2014.
http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR800/RR816/RAND_RR816.pdf (05.11.2015)

Saletan, William. "Civilian Deaths in Gaza." *Slate*, 11. juli 2014.
http://www.slate.com/articles/news_and_politics/frame_game/2014/07/gaza_civilian_casualties_a_closer_look_at_the_death_toll_israel_s_warnings.html (05.11.2015)

Schaub, Gary, Jr. et al. *Long Time Coming: Developing and Integrating UAVs into the American, British, French, and Danish Armed Forces*. København: Center for Militære Studier, marts 2014.

Schmitt, Eric & Steven Lee Myers. "U.S. Is Poised to Put Heavy Weaponry in Eastern Europe." *New York Times*, 13. juni, 2015.
http://www.nytimes.com/2015/06/14/world/europe/us-poised-to-put-heavy-weaponry-in-east-europe.html?_r=0 (05.11.2015)

Shurkin, Michael. *France's War in Mali. Lessons for an Expeditionary Army*. USA: RAND Corporation, 2014.

Simonsen, Jørgen Bæk & Kjeld Hillingsø. "Irakkrigen." Den Store Danske.
http://www.denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Mellem%20sten/Iraks_historie/Irakkrigen (05.11.2015)

Smith, Rupert. *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*. United Kingdom: Allen Lane, 2005.

Stockholm International Peace Research Institute. *SIPRI Yearbook 2015. Armaments, Disarmament and International Security*. Stockholm: Oxford University Press, 2015.

<http://www.sipri.org/yearbook/2015/downloadable-files/sipri-yearbook-2015-summary-pdf>
(05.11.2015)

Tuck, Christopher. *Understanding Land Warfare*. USA: Routledge, 2014.

UK Ministry of Defence, Development, Concepts and Doctrine Centre. *Strategic Trends Programme: Global Strategic Trends – Out to 2045*. United Kingdom: Ministry of Defence, 2014.

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/348164/20140821_DCDC_GST_5_Web_Secured.pdf (05.11.2015)

U.S. Army Headquarters, TRADOC Pamphlet 535-3-1. *The U.S. Army Operating Concept: Win in a Complex World*. 2014. <http://www.tradoc.army.mil/tpubs/pams/tp525-3-1.pdf>
(05.11.2015)

U.S. Department of Defense. *Quadrennial Defense Review*. 2014.

Weigley, Russel F. *The American Way of War*. Bloomington: Indiana University Press, 1977.

Wivel, Anders. "Danmarks militære aktivisme" i *Danmark i krig*, edited by Kristian Søbysted. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2013.

Yost, David S. "The NATO Capabilities Gap and the European Union." *Survival* 42:4 (2000-2001): 97-128

Zysk, Katarzyna. "Back to Basics? NATO and Article Five post-Ukraine." i *Trends and Threats. NATO in the 21st Century*, edited by Ann-Sofie Dahl. København: Centre for Military Studies, 2014.

